

Social Justice Awareness of Middle School Students

Özge Tarhan^{1,a,*}

¹Faculty of Education, Pamukkale University, Denizli, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 10/10/2021

Accepted: 08/06/2022

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the review process and before publication.

Copyright © 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the social justice awareness levels of middle school students in relation to various variables, as well as to reveal the students' views on social justice. The quantitative dimension of the research was formed by 421 students studying in secondary schools of different socioeconomic levels in Denizli, and the qualitative dimension was formed by 24 students using criterion sampling in the research that used the explanatory design, which is one of the mixed-method designs. The researcher's "Social Justice Awareness" scale was employed as a quantitative data collection tool in the study. A semi-structured interview form was used to collect qualitative data. Quantitative data of the study were analyzed with the Mann Whitney U test and Kruskal Wallis test. The data collected from the interviews were presented in the form of codes, categories, and themes. Direct quotations are used to demonstrate the students' observations and views. As a result of the research, it was determined that female students had higher levels of social justice awareness, and there were significant differences in the social justice awareness levels of the students in terms of their grade level, their parents' educational status, and their families' monthly income levels. The qualitative findings of the study support the quantitative findings. What the students understood from the concept of social justice was gathered under a single theme as "Social Justice in terms of Social Order". This theme includes the categories of democracy, psychological needs, economy, education, and personal development. It is seen that most students explain their social justice perceptions through the concepts of injustice, inequality, and unequal treatment resulting from income distribution, and they do not address components of social justice such as race, multiculturalism, politics, and gender issues. As a result, it is evident that the students understand the concept of social justice, but they lack more precise information about the subject's content.

Keywords: Social justice, mixed method, secondary school students

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Adalet Bilinci

Süreç

Geliş: 10/10/2021

Kabul: 08/06/2022

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

ÖZ

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet bilinci düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre irdelenmesi ve öğrencilerin sosyal adalet hakkında düşüncelerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Karma yöntem desenlerinden açıklayıcı desenin kullanıldığı araştırmada ilk olarak araştırmacının nicel çalışma grubunu Denizli'nin farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ortaokullarda okuyan 421 öğrenci, nitel çalışma grubunu ise ölçüt örnekleme kullanılarak 24 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak araştırmacının geliştirdiği "Sosyal Adalet Bilinci" ölçeği kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanması için ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmacının nicel verileri Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler kod, kategori ve tema şeklinde verilmiştir. Öğrencilerin gözlem ve düşüncelerini göstermek için doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırma sonucunda kız öğrencilerin sosyal adalet bilincinin daha yüksek olduğu, ayrıca öğrencilerin sosyal adalet bilincinde okudukları sınıf düzeyleri, anne ve babalarının eğitim durumları ve ailelerinin aylık gelir düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacının nitel bulguları nicel araştırmadan elde edilenleri destekler niteliktedir. Öğrencilerin sosyal adalet kavramından anladıkları; "Toplum Düzeni Açısından Sosyal Adalet" olarak tek tema altında toplanmıştır. Bu temaya ait demokrasi, psikolojik ihtiyaçlar, ekonomi, eğitim ve kişisel gelişim kategorileri bulunmaktadır. Öğrencilerin çoğunun sosyal adalet algılarını gelir dağılımından kaynaklanan adaletsizlik, eşitsizlik ve haksızlık kavramları ile açıklayarak sosyal adaletin ırk, çokkültürlülük, siyaset ve toplumsal cinsiyet sorunları boyutlarına değinmedikleri görülmektedir. Sonuç olarak öğrencilerin sosyal adalet kavramına ilişkin yeterli bilgiye sahip oldukları fakat bu konunun içeriği hakkında daha detaylı bilgiye hâkim olmadıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal adalet, karma yöntem, ortaokul öğrencileri.

Giriş

Dini inançları, etnik yapıları, siyasi görüşleri, eğitimleri ve kültürleri farklı olan insanların birlikte yer aldığı çok kültürlü bir yapıya sahip toplumlarda yaşayan insanların daha az sorunla karşılaşabilmesi için bazı düzenleyici kuralların olması ve bireylerin de bu kurallara uyması beklenmektedir. Çok kültürlü toplumların varlığını sürdürebilmesi, bireylerin bu kurallara uyması ile orantılıdır. Toplumunu oluşturan her birey kendinden farklı olana hoşgörüle yaklaşabilmeli ve kendisinden farklı olan bireyin de o toplumun bir parçası olduğu bilincine sahip olmalıdır. Bu nedenle çok kültürlü toplumlar yapıları gereği sosyal adalet kavramına önem verdikleri söylenebilir.

Sosyal adalet kavramı üzerinde çalışanların bu kavrama birçok tanımlama getirdiği görülmektedir. Bell, 1997 sosyal adalet kavramını; toplumdaki tüm kaynakların adil ve eşit olarak dağıtılması, toplum içerisindeki tüm bireylerin kendilerini güvende ve emniyette hissetmesi, bireylerin demokratik süreçlere özgürce katılabilmesi şeklinde tanımlarken Bell, 1997, Miller, 1999; hak etme, yasal haklar, ihtiyaçlar ve eşitlik olmak üzere sosyal adaletin dört kavram içerdiğinden söz etmiştir. McDaniel vd., 2001, sosyal adalet; var olan fırsatların tüm bireylere eşit olarak dağıtılması, cinsiyet gözetilmeksizin bireylerin fiziksel ve psikolojik olarak kendilerini güvende hissetmesi şeklinde ifade etmektedirler. Rosner-Salazar, 2003, sosyal adaleti tanımlarken; sağlık, eğitim, siyaset, ekonomi gibi tüm kaynaklardan her bireyin eşit şekilde yararlanması gerektiğine ve sınıf, kültürel ve etnik farklılık, cinsiyet, gelir düzeyi gibi durumlar nedeniyle var olan eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına değinmiştir. Speight & Vera (2004), sosyal adaleti tanımlarken, bir toplumun bireyleri arasında çıkarılan gelir, varlık, gibi kaynakların adil dağıtımının yanı sıra bir toplumda iyi bir yaşam için gerekli olan şeylerin de dağıtımındaki eşitliğe vurgu yapmıştır. Tillman ve vd. (2006), sosyal adaleti toplumun olanaklarından yeterince faydalanamayan bireylerin yaşadıkları adaletsizlikleri anlatan bir kavram olarak açıklamaya çalışmıştır. Blackmore (2009)'a göre ise sosyal adalet; hak, eşitsizlik, fırsat eşitliği, pozitif ayrımcılık gibi bazı önemli kavramları kapsamaktadır. Avant (2016) ise sosyal adaleti açıklarken; ırk, cinsiyet, kültür gibi özelliklere bakmaksızın her bireyin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Çelebi Öncü ve Özenç İra, 2016'ya göre sosyal adalet; bireylere anlayış, iş birliği, güven, hoşgörü, empati, saygı, dürüstlük gibi değerleri kazandırma görevi olan bir kavramdır.

Yukarıda sosyal adalet tanımlamalarına ilişkin literatürde sıkça vurgu yapılan demokrasi, insan hakları, eşitlik, adalet, çok kültürlülük kavramlarının yanı sıra; özelinde sosyal adaletin kadın-erkek eşitliği, fırsat eşitliği, farklılıklara saygı ve hoşgörü gibi kavramları da içerdiği gösterilmektedir. Sosyal adalet ve sosyal adalete bağlı tüm bu kavramlardan yola çıkıldığında sosyal adaletin toplumsal hayattaki ekonomi, siyasi ve diğer insan ilişkileri gibi alanları düzenleyerek toplumları daha adil bir hale getirmeye çalıştığı görülmektedir. Sosyal adalet kavramı hakkında yapılan tanımlarda var olan ortak ifadelerden

yola çıkıldığında sosyal adalet kavramının temelinde toplumsal hayatta var olan ekonomik, sosyal ve siyasal alanlardaki adalet ya da adaletsizliğe vurgu yapıldığı ve insan haklarına saygıdan söz edildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak bu tanımlamalarda eksik olan eğitim, sağlık ve teknoloji gibi alanlarda da eşitlik olması gerektiğine değinilmediği görülmektedir. Yapılan sosyal adalet tanımlarından ve bahsedilen tüm bu kavramlardan yola çıkıldığında bu çalışmada sosyal adalet kavramı; adalet, ekonomik düzey, eşitlik, güç, otorite, demokrasi, hak ve özgürlükler gibi kavramlarla birlikte ele alınacaktır.

Küreselleşmeyle beraber göçlerin olması sonucunda toplumların yapısında olduğu gibi okulların yapısında da değişiklikler olmuştur. Okullarda farklı aile yapılarından gelen çocukların bir arada eğitim görmeye başlaması, ders programlarında demokrasi eğitimine yer vermekle sosyal adalet eğitimini de öne plana çıkarmıştır. Wade (2007), sosyal adalet eğitiminin insan hakları, demokrasi ve çevreyi koruma temaları olmak üzere üç tema altında verilmesi gerektiğini ifade ederken Bettez (2008) ise başarılı bir sosyal adalet eğitimi için; okullarda öğrencilere eleştirel becerilere ve eleştirel bakış açısına sahip olabilecek, yapılan baskıları kavramalarını sağlayacak etkinliklere ve sosyal adalet ile değişimin sağlanabileceğine dair deneyimlere yer verilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Başarılı bir sosyal adalet eğitimi için Patrick (2003) ise hükümet, hukuk, demokrasi, insan hakları gibi kavramlara okullarda vurgu yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca sınıflarda güncel konu ve olayları sınıf içi tartışma ortamına dâhil etmenin, sınıf içerisinde öğrencilerin vatandaşlık becerilerini kazanabilecekleri öğrenme ortamlarını yaratmanın ve öğrencileri topluma hizmet projelerine dahil etmenin de sosyal adalet bilincinin gelişmesine katkı sağlayacağından söz etmiştir. NCSS (1994)'e göre güçlü bir sosyal bilgiler eğitimi, bireylerin toplumsal olaylara karşı adil bir şekilde yaklaşabilmesi, kültürel benzerlik ve farklılıklara karşı hassas olabilmesi, bireysel ve toplumsal sorumluluk bilincini taşıyabilmesi konularında onlara yardımcı olmalıdır. Ayrıca etkili bir sosyal bilgiler eğitimi için gerek duyulan parçalardan biri de sosyal adalet eğitimidir. Çünkü sosyal bilgiler eğitimi içerisinde verilecek sosyal adalet eğitimi ile adaletsizlik ve eşitsizliklerle mücadele edebilecek, daha iyi bir dünya oluşturma konusunda çaba gösterebilecek vatandaşların yetiştirilmesi için adım atılmış olacaktır. Wade (2007)'ye göre sosyal bilgiler dersi, birey, kültür ve kurumlardan baskıcı olan ve olmayan örneklerin anlatılması için uygun bir ortam sağlar. Ayrıca toplumsal yaşamda var olan sosyal grupların güç ve ayrıcalıklarının farklı olduğunu keşfedebilme, dünyadaki yapısal eşitsizlikleri görebilme adına sosyal adalet eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi için temel konulardan biridir (Lewis, 2001).

Türkiye'de sosyal katılımı ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında (Alpaslan, 2019; Cırık, 2015; Demirkaya, Ünal, 2018; Elmalı, 2020; Gürgen, 2017; İdin, Aydoğdu, 2017; Karacan, Bağlıbel, Bindak, 2015; Kondakçı, Kurtay, Oldac ve Şenay, 2016; Örs, 2019; Polat, 2007; Kondakçı, Şenay ve

Selcan, 2015; Tarhan, 2021; Tomul, 2009; yurtdışında sosyal adaletle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında Crosthwaite, 2015; Gerdin, Larsson, Schenker, vd., 2020; Havig, 2013; Grant, Rye, vd., 2018; Lageson, 2017; Lizzio, Wilson ve Hodaway, 2007; Panthi, Luitel, Belbase, 2018, Baikady, 2017; Serafimovska, Markovikj, 2018; Shyman, Lisa, 2017; Wexler, 2021 yurtiçi gerekse yurt dışında yapılan araştırmaların okul öncesi dönemindeki çocuklardan, ilkokul öğrencileri, öğretmen adayları, öğretmenler, ebe ve hemşireler, yöneticiler ve sosyal hizmet uzmanlarına kadar uzanan geniş bir örneklem diliminde sosyal adalet konusunda çeşitli çalışmaların yapılmasına ve sosyal adaletle ilgili kazanımların Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer almasına karşın bu konuda ortaokul öğrencileriyle yapılan karma desende bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yurt dışında yapılan sadece bir çalışmanın (Storms, 2012- Preparing Students for Social Action in a Social Justice Education Course: What Works?) ilkokul öğrencileriyle karma desende yapıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, araştırmanın amacı; ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet bilinci düzeylerini ve sosyal adalete ilişkin görüşlerini belirlemektir. İnsan haklarına ve farklılıklara saygı, sosyal adaletin sağlanması, fırsat eşitliği, demokrasinin hâkim olduğu bir toplum gibi evrensel konuların okullar tarafından bireylere öğretilmesi, toplumun eğitilmesi noktasında gerekli ve önemlidir. Öğrencileri toplumsal yaşamda var olan ırkçılık, sınıfçılık, dinsel ve kültürel ayrımcılık, önyargı ve toplumsal kalıp yargılar gibi baskıları görmeleri ve bunlarla mücadele etme konularında cesaretlendirmek ve öğrencilerin, yaşadıkları toplumun yapısal özelliklerine hâkim ve sosyal adaletin gerekliliğine inanmış birer vatandaş olarak yetişmeleri için ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet konusunda bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın ulusal ve uluslararası literatürdeki bir boşluğu doldurması ve alan yazına katkı sağlaması bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Araştırmanın nicel boyuttaki hedefi öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeyleri üzerinde çeşitli değişkenlerin etkisinin ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmanın nitel boyuttaki hedefi ise; öğrencilerin sosyal adalet kavramına ilişkin görüşlerinin tespit edilmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın nicel kısmında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeyleri nedir?
- 2) Öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- 3) Öğrencilerin okudukları sınıf düzeylerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri nedir?
- 4) Öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre sosyal adalet bilinci düzeyleri nedir?
- 5) Öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre sosyal adalet bilinci düzeyleri nedir?
- 6) Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri nedir?

Araştırmanın nitel kısmında ise öğrencilere sosyal adalet kavramından ne anladıkları sorulmuştur.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet bilincinin ortaya konulması ve sosyal adalet bilincine etki eden faktörlerin tespit edilmesi amacıyla nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntemde nicel ve nitel yaklaşımların bir arada kullanılmasıyla her iki yaklaşıma kıyasla araştırma problemleri daha iyi algılanabilmektedir Creswell (2007).

Bu çalışmada ilk olarak ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet bilinci düzeylerini çeşitli değişkenlere göre ortaya koymak amacıyla nicel araştırma yöntemi olan tarama modeli kullanılmıştır. İkinci bölümde ise nitel veri setini elde etmek için öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır.

Nicel Örneklem Grubu

Araştırmanın nicel bölümünün örneklemi temsiliyeti artırabilmek adına 2020-2021 eğitim öğretim yılında Denizli'de yer alan sosyo-ekonomik düzeyi birbirinden farklı olan ortaokullarda okuyan 451 ortaokul öğrencisi (5., 6., 7. ve 8.sınıf düzeyinde) oluşturmaktadır. Sosyal adalet kavramının içerdiği konular gereği sosyo-ekonomik ve kültürel etkenler önemli değişkenler olduğu için araştırmanın bu bölümünde olasılıklı örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme, araştırmacının araştırmanın evrenini farklı alt gruplara veya tabakalara böldüğü, ardından katılımcıları farklı tabakalardan basit seçkisiz yöntemle seçtiği bir örnekleme tekniğidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Bu okulların belirlenme sürecinde öncelikle Denizli'deki tüm ortaokulların (229 okul) listesi Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü resmî web sayfasından çıkarılmıştır. Ardından Denizli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Temel Eğitim Hizmetleri bölümüne gidilerek ilgili bir şube müdürü ile birlikte öğrencilerin seçileceği okullar sosyo-ekonomik düzeye göre belirlenmiştir. Bu yöntemle göre okullar yüksek, orta ve düşük olmak üzere üç tabakaya ayrılmıştır. Her bir tabakadan bir ortaokul seçkisiz olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu okullarda her bir sınıf düzeyinden seçkisiz olarak bir şube belirlenmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin yüzde frekans dağılımları Çizelge 1'de gösterilmiştir.

Nitel Örneklem Grubu

Araştırmada öğrencilerin seçilmesinde amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme yöntemi, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir. (Büyüköztürk et al. 2012, s.258).

Ölçüt Örnekleme Yöntemi; bu örneklemin mantığı daha önceden araştırmacı tarafından belirlenmiş bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışmak ve

gözden geçirmektir (Creswell, 2013). Nitel bölüm örneklem seçiminde öğrencilerin sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinden alınan öğretmen görüşleri ve öğrencilerin gönüllüğü esas oluşturmuştur. Nitel bölümdeki soruları cevaplandırmaya gönüllü olan 24 öğrenci nitel bölümün örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırmanın konusu öğrencilerin sosyal adaletle ilgili düşüncelerini ifade etmesi olduğu için sosyal bilgiler dersiyle ilgili olmak, derste başarı göstermek, derslerde düşüncelerini paylaşmak ve gönüllü olmak gibi kriterler örneklem yönteminin belirlenmesinde temel alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri Çizelge 2’de verilmiştir. Öğrencilerin gerçek isimleri kullanılmamıştır.

Görüşmeye katılan öğrenciler Denizli’de bulunan alt, orta üst düzeydeki sosyo-ekonomik ve kültürel yapıdaki ortaokullarda okumaktadır. Öğrencilerin yaşadığı mahalleler de okudukları okullar gibi Denizli’nin farklı düzeydeki sosyo-ekonomik ve kültürel yapıdadır. Mesela Çamlık, Fatih, Siteler, Kınıklı, Mehmetçik ve Servergazi Mahalleleri sosyo-ekonomik açıdan üst düzeydeki mahalleler iken, Değirmenönü, İncilipınar, Yenişehir, Bağbaşı ve Pamukkale Mahalleleri orta düzey sosyo-ekonomik düzeyde ve Şemikler, Aktepe, Bereketler ve Akkonak Mahalleleri ise alt düzeyde sosyo-ekonomik bir yapıya sahiptir. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumlarına bakıldığında; ebeveynlerin asgari düzeyde ortaokul mezunu oldukları görülmektedir. Okuma-yazma bilmeyen ya da ilkökul mezunu ebeveyn olmadığı dikkat çekici bir unsurdur. Tablo 3’ten araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyleri ve meslekleri arasında belirgin farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Bu çeşitliliğin öğrencilerin görüşlerine nasıl yansıtacağı araştırma sonucuna eklenecektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, Sosyal Adalet Bilinci Ölçeği ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılarak toplanmıştır. Bu araştırmada belirli soruların cevabını bulma ve görüşme esnasında ek bilgi ile karşılaşılabilir ihtimalleri göz önüne alınarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ve Sosyal Adalet Bilinci Ölçeği kullanılmıştır. Görüşme formları, araştırmacının nicel ve nitel bölümüne katılan öğrenciler için Veli İzin Belgeleri, Öğrenci Gönüllü Katılım Formları ve Üniversitenin Yayın Etiği Kurulu tarafından verilen Etik Kurul Kararı Belgesi etik sorunların ortaya çıkması durumunda görüşmelerin ses kayıtları ile transkripsiyonları ileride başvurmak üzere saklanmıştır.

Nicel verilerin toplanmasında; araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ve Tarhan (2020) tarafından geliştirilen “Sosyal Adalet Bilinci Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin 47 maddeden oluşan taslağı ve kişisel bilgi formu 352 katılımcıya uygulanmıştır. Elde edilen veriler Cronbach-alfa güvenilirlik testi, madde-toplam korelasyonu, açıklayıcı faktör analizlerine tabi

tutulmuştur. Faktör analizleri sonucunda elde edilen veriler ölçeğin tek faktörden oluştuğunu göstermektedir. Tek faktörden oluşan ölçeğin varyans yüzdesi %58,87 olarak hesaplanmıştır. AFA analizlerinin yapılmasından sonra düzenlenen ölçek ve kişisel bilgi formu, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) işlemleri için 438 öğrenciye uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri model ve veriler arasında uyum olduğu ve önerilen modelin iyi ve kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür. Ölçeğin son halinde Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı 0.782 olarak belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda 4’lü Likert tipinde 39 maddelik sosyal adalet bilinci ölçeği geliştirilmiştir.

Nitel boyutunda ise; literatürde sosyal adalet konusunda yapılmış çalışmaların incelenmesinin ardından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu 3 uzmana gönderilmiştir. Uzmanların görüşleri doğrultusunda değişikliklerin ardından mülakat formunun denenmesi için farklı sosyo-ekonomik ve kültürel düzeye sahip ortaokullarda okuyan üç öğrenci ile pilot görüşmeler yapılmıştır. Pilot uygulama süreci araştırmaya dahil edilmemiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı önceden hazırladığı sorulara sadık kalarak hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacıya görüşme sürecinde ek soru sorma olanağı verdiği için tercih edilmiştir. Böylece araştırmacı, öğrencilerin sosyal adalet kavramına ilişkin daha detaylı açıklamalar ve örnekler elde edilebilmiştir. Görüşmelerin ardından düzenlemeler yapılarak son halini alan görüşme formu 10 demografik ve bir sorudan meydana gelmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel boyutunda, elde edilen veriler ışığında örneklem grubunun nasıl bir dağılım gösterdiğini bulmak için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanılmıştır. Bu testler sonucunda örneklem grubunun dağılımının non-parametrik olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın nicel bölümünde non-parametrik analiz yöntemlerinden Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi tercih edilmiştir.

Çalışmanın nitel boyutunda ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet anlayışlarının irdelenmesi ve duruma neden olan faktörlerin ortaya çıkarılması amacıyla bireysel görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Bu çerçevede ses kaydı şeklinde elde edilen görüşme verileri; öncelikle çözümlenerek Microsoft Word¹ Yazılımı ile yazıya aktarılmıştır. Nitel verilerin analizini yaparken Word Yazılımını kullanmak; araştırmacının çalıştığı konuya ilişkin kendi entelektüel bilgisini kullanarak kod, kategori ve

¹ Word yazılımı kullanan araştırmacı, kod, kategori ve temaları kendi oluşturduğu için daha özgürdür.

temaları oluşturmasına olanak sağlamaktadır. Yazıya aktarıldıktan sonra veriler kodlanmıştır. Kodlama işlemi tamamlandıktan sonra kodlar arasındaki bağlantılara göre kategoriler ve temalar belirlenmiştir. Daha sonra veriler kodlara ve temalara göre düzenlenerek sınıflandırılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için ise ortaokul öğrencileriyle yapılan görüşmelerde verdikleri cevaplar nitel araştırma konusunda uzmanlaşmış öğretim üyesince incelenmiş ardından “görüş birliği ve “görüş ayrılığı” yansıtan kodlar düzenlenmiştir. Güvenirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın geliştirdiği formül kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı). Elde edilen sonuç itibarıyla güvenilirlik katsayısı 0,90 çıktığından çalışma güvenilir kabul edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların görüşlerini deneyimlerini daha iyi göstermek ve okuyucunun katılımcıların yaşadıklarının ayrıntılarını görmesine yardımcı olmak amacıyla sıklıkla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin veri toplama araçlarına verdikleri cevaplar ışığında alt problemlere göre analiz edilmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Araştırmanın Nicel Bulguları

Bu bölümünde araştırma verilerinin analizinden elde edilen nicel bulgulara yer verilmektedir.

Örneklemin Dağılım Özelliği

Sosyal adalet bilinci ölçek puanlarının cinsiyete, sınıfa, anne-baba eğitim durumuna ve aylık gelire göre normal dağılım özelliği gösterip göstermediği Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile test edilmiştir. Çizelge 3’te p

değerinin 0.05 değerinden küçük bulunması ilgili değişken için ölçek puanlarının normal dağılıma uymadığının bir göstergesidir. Dolayısıyla ölçek puanlarının, bağımsız değişkenlerin tüm kategorileri için normal dağılım özelliğine sahip olmadığı gözlenmiştir. Bu durumda bağımsız değişkenlere göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

Çizelge 1 incelendiğinde Öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumuna bakıldığında en çok lise mezunu anne (n=230) ve lise mezunu baba (n=209) olduğu; üniversite mezunu babanın (n=136), üniversite mezunu anneden (n=104) sayıca daha fazla olduğu ve yüksek lisans yapan anne ve baba sayısının da hemen hemen eşit sayıda olduğu görülmektedir. Ayrıca genel olarak ailelerin gelir düzeyine bakıldığında ise 6000-7000 civarında olduğu dikkat çekmektedir.

Öğrencilerin Sosyal Adalet Bilinci Düzeyleri

Sosyal adalet bilinci ölçek puanlarının betimsel istatistikleri Çizelge 4’te gösterilmiştir. Öğrencilerin sosyal adalet bilincine ilişkin ölçek puanlarının ortalaması 3.16 bulunmuştur. Bu ortalamaya göre öğrencilerin genel olarak sosyal adalet bilinçlerinin yüksek düzeyde olduğu gözlenmektedir. Çarpıklık katsayısının hataya oranının (-0,736/0,119), $\pm 1,96$ değerinden büyük elde edildiği gözlenmektedir. Bir başka deyişle ölçek puanları sola çarpık bir dağılım göstermektedir. Basıklık katsayısının hataya oranının (0,564/0,237), yine $\pm 1,96$ değerinden büyük elde edildiği gözlenmektedir. Bir başka deyişle ölçek puanları sivri bir dağılım özelliği göstermektedir. Ölçek puanları 2,03 ile 3,97 arasında dar bir aralıkta değişmektedir. Ölçek puanlarının dağılımına ilişkin histogram grafiği Resim 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Katılımcıların demografik özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kız	235	55,8%
	Erkek	186	44,2%
Sınıf	5.sınıf	99	23,5%
	6.sınıf	105	24,9%
	7.sınıf	98	23,3%
	8.sınıf	119	28,3%
Baba eğitim	İlkokul	13	3,1%
	Ortaokul	48	11,4%
	Lise	209	49,6%
	Üniversite	136	32,3%
	Yüksek lisans	15	3,6%
Anne eğitim	İlkokul	10	2,4%
	Ortaokul	61	14,5%
	Lise	230	54,6%
	Üniversite	104	24,7%
	Yüksek lisans	16	3,8%
Aylık gelir	3000-4000	23	5,5%
	4000-5000	53	12,6%
	5000-6000	93	22,1%
	6000-7000	134	31,8%
	7000-8000	77	18,3%
	8000+	41	9,7%

Çizelge 2. Görüşmeye katılan öğrencilerin kişisel özellikleri

Kod İsim	SD	Annenin Mesleği	Annenin Eğitim Durumu	Babanın Mesleği	Babanın Eğitim Durumu	Öğrencilerin Yaşadığı Mahalle
Hatice	5	Bebek Bakıcısı	Lise	Apartman Görevlisi	Lise	Yenişehir
Mehmet	5	İşçi	Lise	Polis	Üniversite	Mehmetçik Mahallesi
Veli	7	Öğretmen	Üniversite	Öğretmen	Üniversite	Değirmenönü Mahallesi
Özlem	8	Ev Hanımı	Ortaokul	Kargocu	Lise	Aktepe Mahallesi
Damla	5	Avukat	Üniversite	Avukat	Üniversite	Fatih Mahallesi
Hasan	7	Kasiyer	Lise	Bankacı	Üniversite	Yenişehir
Nihat	5	Devlet Memuru	Lise	İtfaiyeci	Lise	Bağbaşı Mahallesi
Hüseyin	7	Gıda Mühendisi	Üniversite	Elektrik Mühendisi	Üniversite	Kınıklı
Şadiye	7	İşçi	Lise	İşçi	Lise	Şemikler Mahallesi
Sevgi	6	Hemşire	Üniversite	Doktor	Üniversite	Servergazi
Gözde	8	Akademisyen	Doktora	Akademisyen	Doktora	Kınıklı
Emel	8	Öğretmen	Üniversite	Esnaf	Lise	Değirmenönü Mahallesi
Emsal	6	İşçi	Ortaokul	İşçi	Ortaokul	Bereketler Mahallesi
Sabri	5	Doktor	Üniversite	Doktor	Üniversite	Çamlık
Tevfik	7	Öğretmen	Üniversite	Elektrik Teknisyeni	Lise	İncilipınar Mahallesi
Sedef	5	İşçi	Lise	İşçi	Lise	Aktepe
Yaşar	6	Kasiyer	Lise	Kimya Mühendisi	Üniversite	Lise Caddesi
Muammer	8	Gündelik Temizlik iş.	Ortaokul	Esnaf	Ortaokul	Şemikler Mahallesi
Bahadır	8	Öğretmen	Üniversite	Esnaf	Ortaokul	Kınıklı
Cemile	6	Ev Hanımı	Ortaokul	Muhtar	Lise	Pamukkale
Arif	7	Ev Hanımı	Ortaokul	Çiftçi	Ortaokul	Bağbaşı
Asu	6	Öğretmen	Üniversite	Bankacı	Üniversite	Siteler Mahallesi
Tansu	8	Sigortacı	Lise	Kasiyer	Lise	Karaman Mahallesi
Onur	6	Ev Hanımı	Lise	Esnaf	Ortaokul	Akkonak Mahallesi

SD: Sınıf Düzeyi

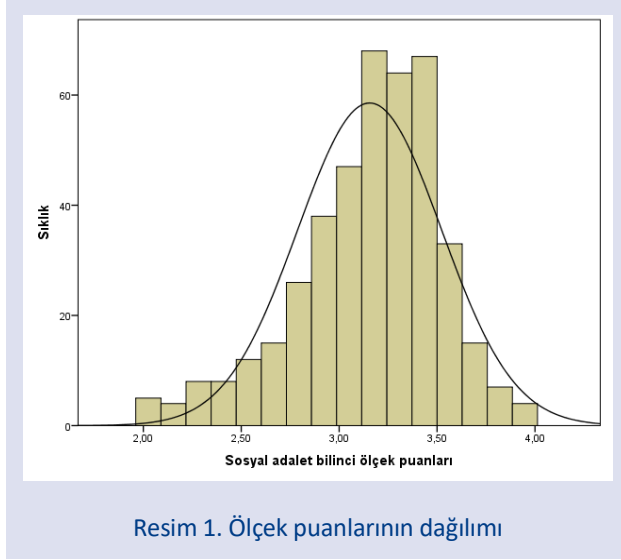
Çizelge 3. Örneklemin dağılım özelliği

		Kolmogorov-Smirnovs			Shapiro-Wilk		
		İstatistik	Sd	p	İstatistik	Sd	p
Cinsiyet	Kız	,108	235	,000*	,945	235	,000*
	Erkek	,083	186	,004*	,976	186	,003*
Sınıf	5.sınıf	,136	99	,000*	,929	99	,000*
	6.sınıf	,077	105	,143	,972	105	,023*
	7.sınıf	,121	98	,001*	,976	98	,076
	8.sınıf	,071	119	,200	,969	119	,007*
Baba Eğitim	İlkokul	,165	13	,200	,903	13	,146
	Ortaokul	,119	48	,084	,938	48	,014*
	Lise	,085	209	,001*	,971	209	,000*
	Üniversite	,074	136	,067	,984	136	,111
	Yüksek lisans	,136	15	,200	,900	15	,096
Anne Eğitim	İlkokul	,158	10	,200	,948	10	,650
	Ortaokul	,130	61	,012*	,945	61	,008*
	Lise	,118	230	,000*	,941	230	,000*
	Üniversite	,067	104	,200	,989	104	,555
	Yüksek lisans	,130	16	,200	,946	16	,424
Aylık Gelir	3000-4000	,107	23	,200	,977	23	,844
	4000-5000	,111	53	,131	,951	53	,030*
	5000-6000	,163	93	,000*	,927	93	,000*
	6000-7000	,065	134	,200	,984	134	,119
	7000-8000	,068	77	,200	,991	77	,887
	8000+	,068	41	,200	,978	41	,597

*p<0.05

Çizelge 4. Öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeyleri

İstatistikler	Değer
Ortalama	3,16
Std. Sapma	,368
Ortanca	3,21
Çarpıklık katsayısı	-,736
Çarpıklık katsayı hatası	,119
Basıklık katsayısı	,564
Basıklık katsayı hatası	,237
En küçük	2,03
En yüksek	3,97

Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Adalet Bilinci Düzeyleri

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ölçek puanlarının cinsiyet gruplarına göre normal dağılmadığı için parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U testi ile test edilmiş olup sonuçları gösterilmiştir. Ölçek puanlarına dair betimsel istatistiklerle birlikte sonuçları Çizelge 5'te gösterilmiştir. Kız öğrencilerin nispeten erkek öğrencilere göre sosyal adalet bilinci düzeyleri yüksektir. İstatistiksel olarak da öğrencilerin cinsiyetlerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Tablo 5'ten kız öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu çıkarılmaktadır.

Öğrencilerin Okudukları Sınıf Düzeylerine Göre Sosyal Adalet Bilinci Düzeyleri

Öğrencilerin buldukları sınıf düzeyine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile test edilmiştir. Ölçek puanlarına dair betimsel istatistiklerle birlikte sonuçları Çizelge 6'da gösterilmiştir. 8.sınıf öğrencilerinin sosyal adalet bilinci düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. İstatistiksel olarak da öğrencilerin sınıf seviyelerine göre sosyal adalet bilinci düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Bulunan bu farklar, tablonun anlamlı fark sütununda belirtilmiştir. Tablo 7'de bulunan üç sınıf düzeyinin 8. sınıfla arasında sosyal adalet bilinci düzeyi açısından farklılık olmasına karşılık en çok

farklılığın 8. Sınıf ile 5. Sınıf arasında (0,18) olduğu görülmektedir. 8. sınıf düzeyine gelmiş öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerinin alt sınıflara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Sosyal Adalet Bilinci Düzeyleri

Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre sosyal adalet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile test edilmiştir. Ölçek puanlarına dair betimsel istatistiklerle birlikte sonuçları Çizelge 7'de gösterilmiştir. Babası yüksek lisans eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. İstatistiksel olarak da öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre sosyal adalet bilinci düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Bulunan bu farklar, tablonun anlamlı fark sütununda belirtilmiştir. Tablo 8'de görüldüğü gibi babaların tüm mezuniyet türleri arasında farklılık bulunmuştur. Sosyal adalet bilinci düzeylerinde en yüksek ortalamalar babaları yüksek lisans mezunu olan çocuklara aittir ($X=3,64$). En düşük ortalama ise babası ilköğretim mezunu olan çocuklarda ($X=2,85$) görülmektedir. Bu sonuçtan yola çıkılarak baba eğitim durumunun öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeyini etkilediği söylenebilir.

Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Sosyal Adalet Bilinci Düzeyleri

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre sosyal adalet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile test edilmiştir. Ölçek puanlarına dair betimsel istatistiklerle birlikte sonuçları Çizelge 8'de gösterilmiştir. Annesi yüksek lisans eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. İstatistiksel olarak da öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre sosyal adalet bilinci düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Bulunan bu farklar, tablonun anlamlı fark sütununda belirtilmiştir. En düşük ortalamalar ise annesi ortaokul mezunu olan çocuklarda ($X=2,86$) görülmektedir. Annesi ortaokul mezunu olan çocuklar, tüm değişkenlerde annesi ilköğretim mezunu olan annelerin çocuklarından daha düşük puan almışlardır. Bu sonuç, bazı durumlarda annelerin mezuniyetlerinden öte çalıştıkları iş, okudukları kitaplar, ilgi alanları, merak etme gibi özelliklerle şekillenen mizaca sahip olma, gündemi takip etme ve yaşadıkları toplumun sorunlarının farkında olma gibi değişkenlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Öğrencilerin Ailelerinin Gelir Düzeylerine Göre Sosyal Adalet Bilinci Düzeyleri

Öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal Wallis testi ile test edilmiştir. Ölçek puanlarına dair betimsel istatistiklerle birlikte sonuçları Çizelge 9'da gösterilmiştir. İstatistiksel olarak da öğrencilerin ailelerinin aylık gelirlerine göre sosyal adalet bilinci düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Bulunan bu farklar, tablonun anlamlı fark sütununda

belirtmiştir. Ailesinin aylık geliri 8000TL ve üzerinde olan öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Çizelge 9’da bulunan 6 gelir düzeyinin arasında en çok farkın ($X=0,62$) ailesinin gelir düzeyi 3000-4000 lira olan ile 8000 lira ve üzerinde olan öğrenciler arasında olduğu görülmektedir. Bu durumda, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerini etkilediği görülmektedir.

Araştırmanın Nitel Bulguları

Bu bölümdeki bulgular, nicel verilerin sonucundan faydalanılarak hazırlanan görüşme sorusu, ortaokul öğrencilerinin görüşleri neticesinde oluşturulmuştur. Araştırmada öğrencilerin sosyal adalet algıları nitel sonuçlarla irdelenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin sosyal adalet kavramından anladıkları; “Toplum Düzeni Açısından Sosyal Adalet” olarak tek tema altında incelenmiştir. Bulgular tablolar şeklinde verilmiştir. Tablolarda verilen bulgular öğrenci görüşleriyle desteklenmeye çalışılmıştır.

Toplum Düzeni açısından Sosyal Adalet teması, “Demokrasi” ve “Psikolojik İhtiyaç”; “Ekonomi”, “Eğitim” ve “Kişisel Gelişim” kategorileri ve bu kategorilere ait kodlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki Çizelge 10’da yer alan bilgiler bir öğrencinin birden çok görüş bildirmesi sonucunda oluşturulmuştur. Ortaokul öğrencilerinin görüşleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal adalet kavramına birden çok anlam yükledikleri görülmektedir. Öğrencilerin sosyal adalet algılarına bakıldığında; haklar ve toplumun en önemli alanlarındaki eşitlik/eşitsizlik gibi unsurların yer aldığı dikkat çekmektedir. Hak, eşitlik ve sosyal adaleti psikoloji ile açıklamaya çalışırken kullandıkları birtakım kavramlar, öğrencilerin sosyal adalet algılarını anlatırken kullandığı kavramlar arasında yer almaktadır. Öğrencilerin sosyal adaletin bir hak olduğu ve herkes için gerekli olduğu çıkarımında bulunması dikkat çekicidir. Sosyal adaleti hak ve eşitlik/eşitsizlik çerçevesinde açıklamaya çalışan öğrencilerin toplumun önemli alanlarına değindiği görülmektedir.

Çizelge 5. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri

Cinsiyet	n	Ortalama	SS	Min.	Mak.	Ortanca	U	p
Kız	235	3,26	,33	2,03	3,97	3,28	13545,000	0,000*
Erkek	186	3,03	,37	2,05	3,90	3,08		

SS: Standart Sapma; * $p<0,05$

Çizelge 6. Öğrencilerin okudukları sınıf düzeylerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri

Sınıf Düzeyi	n	Ortalama	SS	Min.	Mak.	Ortanca	χ^2	p	Anlamlı Fark
5.sınıf	99	3,08	,43	2,03	3,87	3,18			* 8 ile 5.sınıf
6.sınıf	105	3,12	,35	2,13	3,92	3,18	13,606	0,003*	* 8 ile 6.sınıf
7.sınıf	98	3,13	,36	2,08	3,92	3,21			* 8 ile 7.sınıf
8.sınıf	119	3,26	,31	2,05	3,97	3,28			

SS: Standart Sapma; * $p<0,05$

Çizelge 7. Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre sosyal adalet bilinci düzeyleri

Baba eğitim	n	Ortalama	SS	Min.	Mak.	Ortanca	χ^2	p	Anlamlı Fark
İlkokul	13	2,85	,48	2,15	3,46	3,00			*Üniversite-İlkokul
Ortaokul	48	2,93	,41	2,03	3,54	3,04			*Üniversite-Ortaokul
Lise	209	3,09	,35	2,03	3,82	3,15	76,527	0,000*	*Üniversite-Lise
Üniversite	136	3,31	,25	2,54	3,92	3,33			*YL-İlkokul
Yüksek lisans	15	3,64	,28	2,97	3,97	3,69			*YL-Ortaokul, *YL-Lise

SS: Standart Sapma; * $p<0,05$

Çizelge 8. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre sosyal adalet bilinci düzeyleri

Anne Eğitim	n	Ortalama	SS	Min.	Mak.	Ortanca	χ^2	p	Anlamlı Fark
İlkokul	10	2,91	,26	2,49	3,28	2,92			*Üniversite -İlkokul
Ortaokul	61	2,86	,42	2,03	3,64	2,95			*Üniversite-Ortaokul
Lise	230	3,14	,33	2,08	3,69	3,21	83,582	0,000*	*Üniversite-Lise
Üniversite	104	3,33	,27	2,54	3,92	3,36			*YL-İlkokul, *YL-Ortaokul,
Yüksek Lisans	16	3,59	,28	3,05	3,97	3,60			*YL-Lise, *YL-Üniversite

SS: Standart Sapma; * $p<0,05$

Çizelge 9. Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri

Aylık gelir	n	Ortalama	SS	Min.	Mak.	Ortanca	χ^2	p	Anlamlı Fark
(1)3000-4000	23	2,87	,34	2,05	3,54	2,87			*1-4; *1-5
(2)4000-5000	53	2,90	,38	2,03	3,59	3,00			*1-6; *2-4
(3)5000-6000	93	3,03	,40	2,03	3,69	3,15	100,529	0,000*	*2-5; *2-6
(4)6000-7000	134	3,19	,30	2,31	3,79	3,22			*3-4; *3-5
(5)7000-8000	77	3,33	,23	2,69	3,82	3,36			*3-6; *4-5
(6)8000+	41	3,49	,25	2,97	3,97	3,49			*4-6; *5-6

SS: Standart Sapma; * $p<0,05$

Çizelge 10. Öğrencilerin sosyal adalet algısı

Tema	Kategori	Kod	
Toplum Düzeni Açısından Sosyal Adalet	Demokrasi	• İnsan Hakları	
		• Kadın Hakları	
		• Çocuk Hakları	
		• Engelli Hakları	
		• Hayvan Hakları	
		• İşçi Hakları	
		• Güven	
	Psikolojik İhtiyaçlar	• Huzur	
		• Empati	
		• Özgürlük	
		Ekonomi	• İşsizlik
			• Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik
			• Alım Gücündeki Eşitsizlik
			• Vergi
Eğitim	• Özel Okul/Devlet Okulu		
	• Özel Ders-Etüt		
	• Uzaktan Eğitim		
Kişisel Gelişim	• Yetersiz İnternet		
	• Spor Etkinlikleri		
	• Sanat Etkinlikleri		
	• Kültürel Etkinlikler		

Toplum Düzeni Açısından Sosyal Adalet

Öğrenciler sosyal adalet kavramını demokrasi, psikolojik ihtiyaçlar, ekonomi, eğitim ve kişisel gelişim faktörleri açısından açıklamaya çalışmaktadır. Sosyal adalet algılarını açıklamaya çalışan öğrencilerin özellikle ülke kaynaklarının eşit dağıtılmamasından kaynaklanan sorunlara vurgu yaptığı görülmektedir. Toplumun demokrasi, ekonomi, eğitim ve kişisel gelişim gibi alanlarında yapılan eşitsizliğin farkında olmaları ve bunun sebebini sosyal adalete bağlamaları; öğrencilerin yaşadıkları toplumu iyi analiz ettiklerini göstermektedir. Öğrenciler toplumda bu alanlarda var olan sorunları belirtmekle birlikte yaşadıkları sıkıntıları da dile getirmiştir.

Demokrasi

Öğrencilerin sosyal adalet kavramının kendilerine göre ne anlama geldiğini açıklamaya çalışırken genel olarak insan haklarından, özel olarak da kadın, çocuk, işçi, engelli ve hayvanların haklarından bahsetmesi; toplumda adalete en çok ihtiyacı olanları belirlediklerini göstermektedir. Öğrenciler bu kişilerin toplumsal, sosyal ve ekonomik olanaklardan olması gerektiği kadar faydalanamadıklarından ve bu durumun sonucunda da bu kişi ve grupların haklarının önemsenmediğinden bahsetmiştir. Bununla birlikte hayvanların en temel hak olan yaşam hakkının önemsenmediğinden bahseden öğrenciler, insanların dışında hayvanlara karşı da eşit şekilde duyarlı olduklarını göstermektedir. Bu durum sosyal adalet kavramının; hayvanların haklarının korunmasıyla ilgili bir boyutunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerden Damla, sosyal adaleti açıklamaya çalışırken şu ifadeleri kullanmıştır:

İnsanlar yaşadıkları çevreye ve bu çevrede yaşayan tüm canlılara karşı saygılı olmalıdır. Herkes birbirinin hakkına saygılı olmalıdır ama bizden başka canlıların da haklarına saygı duymalıyız. Kuşların, kedilerin ve köpeklerin de bizim yaşadığımız yerde yaşama hakkı vardır. Onların da haklarını korumalıyız. Onları da anlamaya çalışmalıyız.

Hayvanların da insanlar kadar önemli olduğuna ve onların da haklarının korunmasına değinen Hatice yaşadığı deneyimi şöyle dile getirmiştir:

Hayvanlar da bizim yaşadığımız yerde yaşıyor. Bizim gibi hakları var. Ama bazıları onlara kötü davranıyor. Bizim sokakta bir kedi doğurdu. Biz onun yavrularına süt vermek istedik. Yanlarına gittiğimizde anne kedi bize kızdı. Yavrularına zarar veririz sandı, korktu. Benim annem de olsa kızardı. Bize birinin zarar vereceğini anlasa annem de bizi korurdu. O kedi de anne, benim annem gibi. O kedinin de hakları var ve biz ona saygı duymalıyız, onlara yardım etmeliyiz.

İşçi haklarından bahseden Mehmet, bu konudaki duyarlılığını şu şekilde özetlemiştir:

Bu toplumda yaşayan herkesin eşit haklara sahip olamayacağını anladım ben. Çünkü herkesin geliri, mezun olduğu okul farklı. Tabi bunlar o kişinin daha çok hakkının olacağı anlamına geliyor bence. Ama bence önemli olan geliri çok da iyi olmayan kişilerin haklarının önemsenmesidir. Mesela benim annem bir fabrikada işçi. Patronları bazen 2 ay maaşlarını vermiyor. O patronlar zengin. Sonuçta fabrikanın sahibiler. Ama orda çalışan her işçinin haklarına saygılı olmalı ve önemsemeliler diye düşünüyorum. Bu işçilerin çocuklarının ihtiyaçları vardır veya borçları vardır diye düşünmelidirler.

İnsan haklarının korunması ve güvence altına alınması, sosyal adalet anlayışının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Veli, Özlem ve Hasan sosyal adalet kavramını açıklamaya çalışırken insan haklarından söz etmişler ve sosyal adalet; "İnsan hakları demektir", "İnsan haklarına saygılı olabilmektir." ve "Bence sosyal adalet insanların

haklarının korunması ve güvence altına alınmasıdır.” ifadelerini kullanmışlardır.

Öğrencilerden bazıları cinsiyet ayrımcılığına da dikkat çekmişlerdir. Örneğin; Sevgi sosyal adaleti, “Sosyal adalet deyince aklıma hani herkesin eşit görülmesi ama özellikle de kızların erkeklerle eşit görülmesi aklıma geliyor. Bence ayrımcılık yapınca orda sosyal adalet olmaz.” şeklinde tanımlamıştır.

Emsal ise benzer şekilde sosyal adaleti tanımlarken birçok faktörle birlikte cinsiyet faktörüne de değinerek düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “Herkes eşit haklara sahip olmalı, kadınlara da erkekler gibi her alanda eşit şekilde davranılması, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerekir. Erkeklerin sözü daha çok dinleniyor gibi geliyor bana.” Emsal’in sosyal adalet kavramını ayrımcılık ile açıklamaya çalışırken erkeklerin toplumda daha çok öne çıkmasını ve kadınlara kendilerini ifade etmeleri için dar bir alan bırakmalarını eleştirmektedir.

Cemile cinsiyetler arasında sosyal adaletin olması gerektiğine dikkat çekmek istemiş ve şunları söylemiştir:

Mesela bizim evde benim haklarımla abimin hakları aynı değil. Çünkü abim erkek ve babama göre erkeklerin daha çok hakkı olmalıymış. Abim istediği zaman istediği yere gidebiliyor ve abim benden sadece 2 yaş büyük. Ayrıca abim arkadaşlarıyla sinemaya gidebiliyor. Bence bu doğru değil. Sosyal adalet denince benim aklıma abimle benim aynı haklara sahip olmam geliyor. Kızlar da erkeklerin yapabildiği her şeyi yapabilir, babalar böyle ayırım yapmamalı bence.”

Cemile ailesinde kız ve erkek çocuğuna verilen rol ve sorumlulukların keskin hatlarla ayrıldığını ve bu ayırımı kendi yaşamını etkilediğini anlatırken bu kadar keskin ayrılmaları eleştirmektedir. Bahadır ise sosyal adalet algısını farklı alanlardaki ayrımcılıklara değinerek şu şekilde açıklamıştır:

Öncelikle insanlar arasında ayrımcılık yapılmamasıdır sosyal adalet bence. Yani insanlar kadın, erkek, engelli, çocuk ve mesleklerine göre olarak ayrılıyor. Bu çok yanlış bir ayrılma bence. Sonuçta herkesin hakları var. İnsanlar birbirlerinin haklarına saygı duyarlarsa sosyal adalet olmuş olur. Ben haberleri izliyorum. Haberlerde en çok çocukların, kadınların ve işçilerin haklarına saygı duyulmuyor. O zaman sosyal adalet var diyemeyiz.

Öğrenciler bireylere ayrımcılık yapılmamasına değindiği gibi toplumda yaşayan bazı dezavantajlı grupların haklarına da değinen öğrenciler olmuştur. Öğrencilerden Asu, Nihat ve Hüseyin sosyal adaletin insan haklarına saygı duyulması gerektiğine özellikle de engelli insanların haklarına saygı duyulup onların haklarının korunması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Nihat ve Asu engellilerin haklarına öncelik verilmesi gerektiğine vurgu yaparken Hüseyin ise; “Engellilere acıyarak bakıyorlar. Aslında onlara acıyarak bakmak yerine onlara saygı duyup haklarını korumak ve onlara her yerde öncelik verilmesi gerekir.” demiştir. Asu ise bu konuda düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Bence bu toplumda engelli bir kişinin yaşamı çok zor. Benim teyzem engelli ve iş bulmakta çok zorlandı hem de üniversite mezunu olmasına rağmen. Ayrıca dolmuşa binerken, markete giderken hep zorlanıyor. Kimse ona saygı duyulmuyor. Aslında en çok engellilerin haklarına saygı duymalıyız. Onlara hep öncelik vermeliyiz.

Öğrencilerin görüşlerine bakıldığında genel olarak engelli insanlara diğer insanlarla eşit davranılmamasından rahatsızlık duydukları görülmektedir. Bu nedenle bedensel

olarak bazı engelleri olan bireylerin haklarının öncelikle korunması gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Emel ve Onur sosyal adaleti tanımlarken çocuk haklarından bahsetmiştir. Öğrenciler sosyal adaletin olması için çocukların haklarının olması gerektiğinden ve herkesin bu haklara dikkat etmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Onur; “Sosyal adalet bence tüm çocukların okudukları okulların aynı özellikte olmasını, tüm çocukların istediği yiyeceği yemesini, istediği giyeceği giymesini sağlamak demektir.” demiştir. Emel ise sosyal adaleti tanımlarken çocuk haklarından şunlara değinmiştir: “Her çocuk sıcaık evde yaşamalı, oyuncakları ve güzel kıyafetleri olmalıdır. Ayrıca istediği kursa gidecek parası olmalıdır. Bizim sınıfta bir arkadaşım var. Bir gün ben onların evine gittim. Evleri soğuktu, oyuncacı da yoktu. Ben çok üzüldüm. Bütün çocuklar iyi evlerde yaşamalı ve mutlu olmalıdır bence.” diye çocukların hepsine aynı hakların ve imkanların verilmesi gerektiğine değinmiştir.

Psikolojik İhtiyaç

Sosyal adalet anlayışı, toplumda var olan farklılıklara hoşgörü ile yaklaşmak, insanlara her açıdan saygı duyup onları anlamak gibi bazı değer ve davranışları beraberinde getirmektedir. Tevfik, Muammer, Gözde ve Tansu sosyal adaleti güven, huzur, empati barış ve özgürlük kavramlarıyla açıklamaya çalışırken aslında sosyal adaletin bir toplumda psikolojik bir ihtiyaç olduğuna da vurgu yapmışlardır. Birbirleriyle ilişkili bu kavramların bir toplumda bulunması gerektiğini sosyal adalet kavramıyla açıklamaya çalışmaları öğrencilerin herkesi kucaklayan, insanların birbirine her yönden saygı duyduğu bir toplum içinde yaşama isteklerinde olduğunu göstermektedir.

Tevfik’in eğer bir toplumda güven, huzur, empati olursa o ülkenin barış içinde yaşayacağına toplum içindeki insanların da birbirleriyle kavga etmeyeceğine yönelik düşüncesi dikkat çekmektedir. Sosyal adaleti güven olarak algılayan Tevfik sosyal adaleti tanımlarken; “Ülkemizi yönetenler adaletin sağlayabilmesi için herkesin birbirine güvenmesini, insanların birbirleriyle kavga etmesini engellemelidir. İnsanların birbirine karşı empatiyle yaklaşması onların kavga etmesini de engeller bence. Böylece herkes huzurlu bir şekilde yaşar.” demiştir. Tevfik sosyal adaletin olması için devletin, bir toplumda sağladığı güven duygusu, huzur ve barış ortamı ile alakalı olduğunu ve buradan yola çıkarak sosyal adaletin kendisi için güven duymak ve huzurlu hissetmek anlamına geldiğini ifade etmektedir. Toplumsal değer olan empati kurmanın güven duygusunu da beraberinde getireceğinden bahseden Muammer konuyla ilgili olarak görüşmede şu ifadeleri kullanmıştır:

Bence sosyal adalet güveni anlatıyor. Mesela insanların birbirine güvenmesi lazım. Kimsenin birbiriyle alay etmemesi, birbirini küçük görmemesi ve en önemlisi empati kurabilmesi gerekir. Sosyal adalet ilişkilerde kendinden başkasını düşünemeyi ve ekonomik olarak zor şartlara sahip olan insanları anlamayı sağlar. Ekonomik açıdan kendisini anlayan birilerinin olduğunu bilen kişi de kendini güvende hisseder ve huzurlu olur. İnsanların birbirini anlaması lazım.

Gözde ve Tansu bireylerin birbirlerinin özgürlüklerine saygı duymanın huzur getireceğine değinmişlerdir. Ayrıca insanların kavga etmeden barış içinde yaşayabilmelerini sosyal adalet kavramı ile ilişkili olduğunu ve toplumda huzurun sağlanması için sosyal adaletin gerekliliğine de

vurgu yapmıştır. Gözde sosyal adalet kavramını birtakım psikolojik ihtiyaçlar çerçevesinde tanımlamaya çalışırken şunları söylemiştir:

Ben adaletsizliğe uğramış birini görürsem hemen tepkimi gösteririm. Birinin özgürlüğüne karışıldığını duyarsam hemen düşüncemi söylerim. Kimse kimsenin özgürlüğüne karışamaz. Aslında bizim özgürlüklerimize karışılıysaydı kendimi nasıl hissederdim diye düşünüp karışımızdakine öyle davranmalıyız. Herkes birbirinin özgürlüğüne saygılı olursa orda kavgaya da olmaz savaş da. Hem empati kurabiliriz bizim gibi düşünenlerle. Böyle daha huzurlu oluruz ve kendimizi güvende hissederiz bence.

Öğrencilerin sadece kendisini düşünmemesi, kişilerin birbirine her alanda saygılı davranması, birbirinin özgürlüklerine karışmaması, birbirine empati ile yaklaşması; toplumda huzur ve güven ortamının oluşacağına ve o toplumda sosyal adaletin oluşacağına yönelik inançları dikkat çekmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin sosyal adaleti insan vicdanının toplum vicdanına yansımaları olarak gördüğü düşünülmektedir.

Ekonomi

Öğrenciler işsizlik, gelir dağılımındaki ve alım gücündeki eşitsizlik, yoksulluk ve vergi gibi konularda eşitsizliğin olduğuna dikkat çekmektedirler. Toplumun çeşitli alanlarında eşitliğin olmadığından yakın olan öğrenciler bunun sebebinin sosyal adaletle ilgili olduğuna dair çeşitli çıkarımlarda bulunmuştur.

Şadiye bir toplumda yaşayan insanların o toplumdaki her olanaktan eşit şekilde yararlanabilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve sosyal adalet ile ilgili düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Mesela ben haberlerde herkesten eşit vergi alınmadığı ile ilgili haberler izliyorum. Bence kazancı çok olmayan insanlardan vergi almamalıdır. Bu insanlar zaten az kazanıyor, ihtiyaçlarını çok zor alıyorlar. Benim ailem çok para kazanmıyor ama babamla annemin de maaşından vergi kesiliyormuş. Maaşından vergi kesilmese bu parayla bizim istediklerini alabilirler belki. Bu ülkede çok zengin insan var. Benim ailem gibi insanlar yerine zenginlerden daha çok vergi alsınlar. Hem ülkemize de yararı olur.

Sedef gelir dağılımındaki eşitsizliğin yol açtığı sonuçları kendince anlatmaya çalışmış ve kendi sıkıntısından yola çıkarak sosyal adalet algısını alım gücündeki eşitsizlik üzerinden şöyle anlatmıştır:

Sosyal adalet bence tüm anne ve babaların çok para kazanmasıdır, çocuklarının istediklerini alabilmesidir. Çocuğu bisiklet istediğinde alabilmesidir, çocuklarını tatile götürebilmesidir. Mesela bizim sınıfta arkadaşımın annesi ve babası çok para kazanıyormuş. Hem arkadaşımın hem de kardeşine bisiklet almış. Yazları tatile de gidiyorlarmış. Benim annemle babamın da kazandığı para arkadaşımın annesinin babasının kazandığı kadar olursa eşitlik olur.

Çocukların eşit fırsatlara sahip olmasının önemini açıklamaya çalışan Hatice sosyal adalet algısını açıklarken insanların gelirlerinin ve alım güçlerinin eşit olmamasından bahsetmiş ve şöyle bir çıkarımda bulunmuştur:

Önceleri sadece babam çalışıyordu ve babam çok para kazanmıyordu. Ben ve kardeşim oyuncak istediğimizde hep bize biraz da beklememizi söylerdi. İstediklerimiz oyuncakları alamıyoruz. Sosyal Bilgiler öğretmenim sınıfta çocuk haklarından bahsetti. Her çocuk eşitmiş. Bence öyle değil. Her çocuğun eşit olması için anne ve babasının çok para kazanmalı. Mesela arkadaşımın üç tane

kalemi var benim bir tane. Arkadaşımın çantası ışıklı benim çantam eski. Yani çocuklar eşit değil. Annem de çalışmaya başlayınca biraz daha paramız oldu ama paramızı çok harcamamalıyız. Hasta olursak diye para biriktiriyormuş annem. Bize bir tane bebek aldılar, biz kardeşimle oynuyoruz. Annem babam çok para kazansaydı daha çok bebeğimiz, bisikletimiz belki bilgisayarımız da olurdu. Belki daha büyük bir evimiz de olurdu.

Ekonomik açıdan eşitsizliğe vurgu yapan Gözde sosyal adalet algısını yoksulluk ve zenginlik kavramları çerçevesinde şöyle açıklamıştır:

Bizim oturduğumuz sitenin işlerini yapan bazı kişiler var. Mesela bu kişilerin kıyafetleri çok iyi değil. Apartman görevlisi var. Onların benle yaşıt kızları var, Ayşe adı. Annem Ayşe'yi bize çağırır birlikte oynayalım diye. Ayşe'nin de kıyafetleri iyi değildi. Ben üzüldüm. Ayşe hiç bilgisayar oyunu oynamamış. Bilgisayarı yokmuş. İlk defa benle oynadı. Sonra ben onların evine gittim. Evleri çok küçük. Ayşe'nin kendi odası yok. Çok üzüldüm. Fakirlik ve zenginlik arasındaki farklardan bazıları bunlar bence. Benim ailem istediğimi alıyor ama Ayşe'nin ailesi alamıyor. Fakirler de zenginlerle eşit şartlara sahip olmalı. Çocukları üzülmesin diye onlar da çok para kazanmalı.

İşsizliğin yarattığı sonuçları kendi sosyal adalet algısı üzerinden açıklamaya çalışan Bahadır şunları anlatmıştır:

Haberler ülkemizde işsizlik oranının arttığını söylüyor. İşsiz olan kişi çok para kazanamaz, fakir kişidir. Hayatı bizim gibi değildir. Bence sosyal adaletin olması için herkesin işi olmalıdır. Her zaman çöpten bir şeyler toplayan insanları görüyorum. Kâğıt toplayan insanlar arttı hatta kâğıt toplayan çocuklar var. Demek ki bu çocukların ailesi de işsiz ki bu çocuklar kâğıt toplamaya başlamış, ailesine yardım etmeye çalışıyor, belki okullarına da gidemiyorlar. Bence sosyal adalet demek herkesin işinin olması ve yeterli miktarda para kazanması demektir. Bir bizim hayatımıza bakıyorum bir onların hayatına bakıyorum. Hayatlarımız çok farklı. İnsanlar eşit deniliyor. Bence eşit değil ve bu çok büyük haksızlık.

Öğrenciler özellikle yoksullukla mücadele edilmesi, bireyler arasındaki ekonomik uçurumun iyileştirilmesi ve insanların geçim sıkıntısı yaşamamasının altında ekonomik sıkıntıların giderilmesini dile getirmiştir. Bu sıkıntıları sosyal adaletsizlik olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Öğrencilerin bu denli gözlemci olması ve sosyal adaletle ekonomideki sıkıntıları bağdaştırması, adalet ve eşitlik kavramlarına vurgu yapması, toplumdaki ekonomik eşitsizliğin onları rahatsız ettiğini düşündürmektedir.

Eğitim

Konu ile ilgili düşüncelerini ifade eden öğrencilerin görüşlerine bakıldığında; öğrencilerin sınıfsal ve ekonomik eşitsizliğin farkında olduğu ve bu durumu eleştirdiği göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılan birçok öğrenci (Arif, Sabri, Hatice, Muammer ve Bahadır) eğitimdeki eşitsizliklerden bahsetmiş ve her öğrenciye eşit koşullarda eğitim fırsatları verilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Sosyal adaletle ilgili olarak okullardaki imkân ve olanakların eşit dağıtılması konusuna vurgu yapan Arif, şunları söylemiştir:

Özel okullarla devlet okullarının öğrencilerine verdiği imkanlar aynı değil. Özel okulların sınıfları, yemekhaneleri, basketbol alanları çok güzel. Hatta fen laboratuvarları da var. Bizim apartmanda bir arkadaşım özel okula gidiyor. Laboratuvarları, basketbol sahası varmış okullarında. Hafta bir gün yüzme dersleri bile varmış. İngilizce dersi ve ayrıca İspanyolca dersi de

görüyorlarmış. Ben devlet okuluna gidiyorum. Biz haftada sadece 3 saat İngilizce dersi görüyoruz. Bizim okulda havuz yok, Basketbol potalarımız çok eski. Arkadaşımın anlattığına göre yemekhanelerde yemekler de çok iyiymiş. Bizim okuldaki yemekhanede çok da iyi yemekler çıkıyor. Zaten yemekhane de çok pahalı. Bence bu eşitsizlik. Bence ben de arkadaşım gibi bir okulda okumalıyım. Sosyal adalet denince bunlar geliyor aklıma.

Derslere destek konusu ile ilgili olarak tüm öğrencilerin eşit düzeyde destek almadığını ve liselere giriş sınavına hazırlıkta tüm öğrencilerin eşit imkanlara sahip olmadığını vurgulayan Muammer şunları söylemiştir:

Biz bu sene liselere giriş sınavına gireceğiz. Özel ders alan, etüte giden ya da özel okulda okuyan öğrenci aynı sınava giriyor. Devlet okulundaki imkânlarla özel okuldaki imkânlar çok farklı. Ayrıca ben hiçbir kursa gidemiyorum. Ailesinin parası çok olan öğrenciler hem etüte gidiyor hem de özel ders alıyorlar. Bu sınava çok iyi hazırlanıyorlar. Hepimiz aynı sınava gireceğiz ama hepimiz aynı imkanlarla hazırlanmıyoruz. Ayrıca sınava hazırlık kitapları da çok pahalı. Bazılarımız her dersten 4-5 tane kitap alarak hazırlanırken benim gibiler 1-2 kitapla sınava hazırlanmak zorunda. Bence eğitimde öğrenciler arasında çok büyük adaletsizlik, eşitsizlik var. Eğer sosyal adalet olsaydı her öğrenci eşit imkanlarla eğitim görürdü.

Ailesinin maddi durumu iyi olan ve maddiyata bağlı olarak sosyal adaletin olduğunun farkında olan Sabri düşüncelerini ailelerinin çocuklarına sağladığı eğitim imkanlarıyla şöyle anlatmaktadır:

Mesela benim ailem çok para kazanıyor. Bu nedenle ben iyi bir özel okula gidiyorum. Değişik kurslara gidiyorum. Mesela ailem derslerime destek olsun diye eve özel ders öğretmenleri çağırıyorlar. Fenden ve matematikten özel ders alıyorum yani. Ayrıca satranç kursuna da gidiyorum. Bunların hepsi için çok para gerekli bence. Sınıfta bazı arkadaşlarım hiç özel ders almıyor. Sonra bizim mahallede oturan arkadaşlarımdan çoğu özel okula gitmiyor. Herkesin annesi babası çok para kazanmıyor, kazansalar çocuklarının iyi eğitim alması için onlar da benim ailem gibi çok para harcarlardı. Bu hiç adaletli bir durum değil bence.

Annelerin mesleklerinin çocuklarının eğitime faydası olacağı görüşünde olan Bahadır, annesinin öğretmen olmasının kendisine sağladığı avantajları şu şekilde anlatmıştır:

Benim annem öğretmen ve benim bütün derslerime yardım ediyor. Mesela bir konuyu anlamadığım zaman o konuyla ilgili bir sürü soru çözdürüp konuyu çok iyi anlamamı sağlıyor. Sınıf arkadaşlarımdan bazılarının anneleri ortaokul mezunu, bazıları ise bizim derslerden hiç anlamıyor. Arkadaşlarım da derslerinde sıkıntı yaşıyor. Maddi durumları çok iyi olmadığı için özel ders de alamıyorlar. Tabi bu durum sınavlarına da yansıyor. Bence bu hiç de adaletli bir durum değil. Bazılarımız çok şanslı bazılarımız ise çok şanssız. Keşke bütün arkadaşlarım benim gibi şanslı olsa.

Hatice Covid-19 salgını süresinde 18 ay boyunca uzaktan eğitim süresince yaşadığı sıkıntıları sosyal adalet kavramına bağlamıştır. Hatice bu süreçte yaşadığı sıkıntıları şöyle dile getirmiştir:

Bizim evde internet yoktu. Başlarda ben her zaman derslere giremedim. Bazen de babamın telefonundan derslerime girebildim. İnternetin çok pahalı olduğunu söylüyor babam. Bizim apartmanda bir teyze var. O öğretmenmiş. Beni haftada 3 gün evine çağırıyordu. Kendi bilgisayarını açıp derslerime katılmamı sağlıyordu. Diğer iki gün de arada babamın telefonunu kullandım. Annemin telefonunda internet yok. Kitaplarımı okuyarak derslerimi anlamaya çalıştım. Mesela matematik ve fen konularını tam anlayamadım. Çoğu arkadaşım derslerin hepsine girmiş. Bize yakın oturan bir sınıf arkadaşım var. Ona gidip ödevleri

soruyordum. Anlamadığım konuları da soruyordum. Ama her zaman gidemiyordum. Bizde de herkeste olan internetin aynısı olsaydı ben derslerimin hepsine girer ödevlerimin hepsini yapardım.

Hatice'nin tam tersi imkanlara sahip olan fakat bu imkanlara sahip olmayan arkadaşlarının da farkında olan Hüseyin, eğitimdeki fırsat eşitsizliğini şu şekilde anlatmaktadır:

Bizde 2 laptop, 1 tablet ve annemle babamın da iyi telefonları var. Ayrıca evimizdeki internet de çok hızlı. Ben ve kardeşim uzaktan eğitim boyunca bütün derslerimize girebildik. Ama benim sınıfta derslere giremeyen 6-7 öğrenci vardı. Onların bazılarının evlerinde bilgisayar ve internet yokmuş. O arkadaşlarım dersleri kaçırdılar, ödevlerini yapamadılar. Her çocuğun bilgisayarı ya da tableti olsa, evlerinde de internet bulursa bence sıkıntı yaşamazdı. Ben çok üzülüm o arkadaşlarıma. Her şey paraya dayalı galiba. Çok parası olan istediği şeyleri rahatlıkla alabiliyor.

Katılımcıların görüşlerine göre kaynakların adil dağıtımı, eğitimde fırsat ve imkân eşitliği sağlanmalıdır. Öğrenciler ailelerinin maddi imkansızlıklar, sosyal adaletin kaynak dağıtımındaki adalet ilkesinin sağlanamaması sebebiyle alım güçlerinin düşmesinden söz etmektedirler. Aslında öğrenciler çocuk yoksulluğu ve çocuk yoksunluğu kavramlarının kendilerindeki karşılığına değinerek bir durum tespitinde bulunmaktadırlar.

Kişisel Gelişim

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda aslında öğrencilerin kültür, sanat ve spor faaliyetleriyle ilgilenmek istediklerini fakat bu etkinlikleri yapabilmek için ailelerinin maddi durumunun iyi olması gerektiğini vurgulamıştır. Öğrenciler sosyal adaletsizliğin bu etkinliklerde bile etkisini gösterdiği tespitinde bulunmuşlardır. Her çocuğun bu etkinliklere katılabilmesini sosyal adaletin sağlanmasına bağlayan öğrenciler yaşadıkları sıkıntıları ekonomik nedenlere bağlamıştır. İstedikleri gibi kültür, sanat ve spor etkinliklerine katılmadığını ifade eden birçok öğrenci bulunmaktadır. Aşağıda bu öğrenci görüşlerinden en çarpıcı olanlarına yer verilmiştir.

Ekonomik olanakların yetersizliği yüzünden okullarında basketbol sahalarının olmadığını ama merkezdeki okullarda ve en önemlisi de özel okullarda daha iyi spor alanlarının olmasını anlatan Arif şunları söylemiştir:

Bizim okulumdaki basketbol potaları çürük. Biz basketbol oynayamıyoruz. Beden eğitimi derslerinde de sadece futbol oynayabiliyoruz. Öğretmenimiz bize kovalamaca, mendil kapmaca gibi çocuk oyunları oynatıyor. Ben başka okulları görüyorum. Onların potaları çok iyi, çürük değil. Özel okullarda basketbol sahası bile var. Benim boyum uzun. Çok da iyi basketbol oynuyorum aslında ama potalar yok. Bizim evin çok aşağısında büyük bir park var. O parkta çok iyi basketbol alanı var. Arkadaşlarla oraya hafta sonları basketbol oynamaya gidiyoruz. Okula her gün gidiyorum. Okulumda potalar olsa teneffüslerde, beden eğitimi derslerinde hatta okul çıkışında bile basketbol oynardım. Bence bu durum hiç de adaletli değil. Her okulun basketbol sahası olmalı bence.

Bir insanın en önemli haklarından birisinin de tiyatro, sinema ve konser gibi etkinliklere gitmek olduğundan bahseden Hasan, şunları söylemiştir:

İsteddiği kadar tiyatroya, konsere veya sinemaya gitmek bir haktır. Ama bu etkinlikler çok pahalı. Arkadaşlarımızla tiyatroya

gitmek istiyoruz fakat ucuz bilet yok. Bazılarımızın aileleri zengin. Onlar gidemiyor. Ben seçim yapmak zorundayım. Ailem sadece bir etkinlik için bana para veriyor. Ben tüm etkinliklere gitmek istiyorum tıpkı arkadaşlarım gibi. Onlar gidiyorlar, ertesi gün bana anlatıyorlar. Dinlemekle o tiyatroyu, sinemayı izlemek aynı olmuyor. Bazılarımızın istediği etkinliğe giderken bazılarımızın gidememesi çok büyük haksızlık. Sosyal adalet denince herkesin eşit haklara, koşullara sahip olması gelir akla ama gerçek hayatta böyle değil. Mesela ben bir sürü konseri, filmi, tiyatroyu kaçırdım.

Damla ve Emsal sosyal adaletsizliğin spor etkinliklerine katılmayı nasıl etkileyebildiğine değinmiştir. Damla: “Benim ailemin maddi durumu çok iyi. Bu yüzden beni özel voleybol kursuna gönderdiler. Bu kursta baya ilerledim. Bu nedenle de okul takımına seçildim. Aslında başlarda çok iyi oynayamıyordum ama bu kursta öğrendiklerim sayesinde şimdi iyi oynuyorum. Eğer paramız olmasaydı ben özel voleybol kursuna gidemezdim.” derken Emsal ise düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “Beden Eğitimi öğretmenim benim voleybola yeteneğimin olduğunu ve kendimi geliştirmem için voleybol kursuna gitmemi böylece çok daha iyi olacağımı söyledi. Babama beni kursa göndermesini söyledim. Babam parasının olmadığını anlattı. Çok üzüldüm. Paramız olsaydı ben kursa giderdim belki iyi bir voleybolcu olurum. Şimdi sadece okulda teneffüslerde ve beden eğitimi derslerinde öğretmenimin öğrettiği kadarını biliyorum. Benim kendimi geliştirmem lazım. Çok seviyorum voleybolu.”

Yetenek ve becerilerini geliştirmede ekonomik alandaki eşitsizliğin meydana getirdiği sıkıntıları deneyimleyen Damla ve Emsal, yaşadıkları deneyimleri iki farklı gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları olarak var olan durumu nedenleri ve sonuçlarıyla tespit ettikleri görülmektedir. Her iki öğrencinin de gelir dağılımındaki eşitsizliğin insanların hayatlarında yaratabileceği adaletsizliğin farkında olduğu görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırma, ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet algısı ve bu algının öğrencilerin hayatlarına yansımalarına ilişkin bazı sonuçlar ortaya koymaktadır. Araştırmanın gerek nicel kısmına ait analizlere gerekse nitel kısmına ait analizlere bakıldığında; öğrencilerin sosyal adalet kavramının içerdiği demokrasi, psikolojik ihtiyaçlar, ekonomi, eğitim ve kişisel gelişim konularına ilişkin görüş ve deneyim sahibi oldukları görülmektedir. Ayrıca öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda; öğrenciler bu konulara ilişkin kendilerince çözüm önerilerinde de bulunmaktadır. Sosyal adalet kavramı farklı insanlar için farklı anlamlara gelmektedir. Bu nedenle bu çalışmada görüş bildiren öğrencilerin kendi gereksinimleri doğrultusunda sosyal adalet anlayışlarını ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin özellikle gelir dağılımındaki eşitsizlik konusunda hassas olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çoğu öğrencinin sosyal adaletle ilgili sorunların ekonomideki eşitsizliklerden kaynaklandığına ilişkin sıkıntılar yaşadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın nicel kısmının analizlerinde kız öğrencilerin sosyal adalet bilincinin erkek öğrencilere göre daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu Yıldırım'ın (2011)'in araştırmasında, cinsiyet ile sosyal adalet algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuyla örtüşmektedir. Kız öğrencilerin sosyal adalet bilinci puanı ($n=235$, $\bar{X}=3,26$)

ile erkek öğrencilerin sosyal adalet bilinci puanları ($n=186$, $\bar{X}=3,03$) karşılaştırıldığında; puanların birbirine yakın değerlerde olduğu görülmektedir. Fakat bu araştırmanın nitel kısmında ise görüşme yapılan öğrencilere sosyal adaletin kendilerine anımsattıkları sorulduğunda kız öğrenciler kadar erkek öğrencilerin de sosyal adaletle ilgili olarak görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Araştırmanın nicel kısmına ait analizde elde edilen puanlar arasındaki farkın kız ve erkek öğrenci sayısının eşit sayıda olmadığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Anne ve babaları yüksek eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerinin daha yüksek olması bulgusu araştırmanın nitel kısmında kendini göstermemiştir. Görüşme yapılan öğrencilerin anne babalarının eğitim düzeyleri ve mesleklerine bakıldığında; bu faktörlerin öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeyini etkilemediği tespit edilmiştir. Anne ve babasının eğitim düzeyi ya da mesleği ne olursa olsun öğrencilerin sosyal adaletle ilgili çıkarımlarda buldukları ve kendi deneyimlerini de anlatarak sosyal adaleti açıklamaya çalıştığı, toplumda sosyal adaletin olmamasından kaynaklanan sorunları dile getirdikleri görülmektedir. Ailelerinin aylık gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin sosyal adalet bilinci düzeylerinin yüksek çıkması ekonomik açıdan daha rahat bireylerin sosyal adalet bilincinin daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak görüşme yapılan öğrencilerin ifadelerine bakıldığında ailelerinin ekonomik düzeyleri ne olursa olsun toplumda sosyal adaletle ilişkin var olan sorunları ortaya koyarken kendilerinin sosyal adalet algılarını da açıklamaya çalıştıkları görülmektedir.

Araştırmada 8.sınıf öğrencilerinin sosyal adalet bilinci düzeylerinin diğer sınıf düzeylerine oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sınıf seviyelerine göre sosyal adalet bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Üç sınıf düzeyinin 8. sınıfla arasında sosyal adalet bilinci düzeyi açısından farklılık olmasına karşılık en çok farklılığın 8. sınıf ile 5. sınıf arasında (0,18) olduğu görülmektedir. Farklılığın Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. sınıf düzeyinden 7. sınıfa düzeyine kadar olan kazanımlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. 5. sınıfta okuyan bir öğrenci sosyal adaletle ilgili olarak 5 kazanımla karşılaşırken 8. sınıfa kadar gelen bir öğrenci 15 kazanımla karşılaşmaktadır. Bu belirgin farklılığın sebepleri arasında 5. sınıfta okuyan bir öğrencinin sosyal adalet konusunda yeterli farkındalık düzeyine sahip olmadığı ve 8. sınıfa gelmiş bir öğrencinin sosyal adaletin ne anlama geldiği ile ilgili daha çok çıkarımda bulunabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın nicel kısmında uygulanan ölçek maddelerine bakıldığında; ölçekte emekli haklarının, sağlık hizmetleri, farklı kültürlere saygı ve toplumsal cinsiyet sorununa ilişkin maddeler olmasına rağmen, öğrencilerin yapılan görüşmelerde bu konulara ilişkin görüş bildirmedikleri tespit edilmiştir. Sadece kadın hakları ile ilgili görüş bildiren öğrencilerden bazılarının toplumsal cinsiyet sorununa değindikleri görülmektedir. Bununla birlikte öğrenciler işçi haklarının, psikolojik ihtiyaçların ve

eğitimdeki sorunların sosyal adaletle ilgili olduğuna ilişkin görüşlerini dile getirmektedirler. Öğrencilere uygulanan ölçekte güven ile ilgili ölçek maddesinin [Madde 35: Güven ile ilgili bir ortamda (aile, okul, toplum) yaşamının temel haklar arasında olduğunu bilirim.] ortalama değerinin düşük olmasına rağmen ($\bar{X}=2,71$) öğrencilerin yapılan görüşmelerde sosyal adalet algılarını açıklarken güven duygusuna değindiği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin sosyal adalet algılarını açıklamaya çalışırken öğrencilere uygulanan ölçek maddelerinde olmasına rağmen toplumdaki bireylerin dil, etnik köken ve sosyokültürel farklılıklara (Madde: 9-16-33) değinmediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları yerleşim alanlarında ya da okudukları okullarda bu tür farklılıkların olmadığı ya da bu farklılıklara ilişkin deneyimleri olmadığı, bu nedenle bu konularla ilgili görüş bildirmedikleri düşünülmektedir. Bununla birlikte sosyal adaletin boyutlarından bir başkası olan çevrenin korunmasıyla ilgili olarak ölçekte ilgili madde olmasına rağmen öğrencilerin görüşmelerde bu konuya değinmedikleri dikkat çekici bir bulgudur. Öğrenciler daha çok sosyal adaletin ekonomi boyutunun etkilediği unsurlara ve kendi deneyimlerinden yola çıkarak sosyal adaleti eşitlik, adaletsizlik olarak tanımladıkları görülmektedir. Panthi, Luitel, Belbase (2018)'in çalışmasına katılan öğretmenler sosyal adalet algılarını hak, eşitlik ve adalet temaları ile açıklamaya çalışmaktadır.

Araştırmada görüş bildiren öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sosyal adalet kavramını ekonomideki sıkıntılar ve gelir dağılımındaki eşitsizlikten kaynaklanan çeşitli sorunlar çerçevesinde açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Öğrencilerin sosyal adalet algılarında sosyal adalet için önemli olan demokrasi, haklar, adalet, eşitlik, cinsiyet gibi belli başlı faktörlerin olduğu, diğer önemli hususların ise üzerinde durulmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Öğrencilerin çoğunun sosyal adalet kavramını gelir dağılımından kaynaklanan adaletsizlik, eşitsizlik ve haksızlık kavramları ile açıklayarak sosyal adaletin ırk, çokkültürlülük, siyaset ve toplumsal cinsiyet sorunları boyutlarına değinmedikleri görülmektedir. Öğrencilere uygulanan ölçekte sosyal adaletin bu boyutlarına ilişkin maddelerin olmasına rağmen görüşme yapılan öğrenciler sosyal adalet kavramını daha çok ekonomik sıkıntılar ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin sosyal adaletle nasıl yansıdığına dair çıkarımlarda bulunmuşlardır. Öğrenci görüşlerine genel olarak bakıldığında; öğrencilerin sosyal adalet algılarını açıklarken ailelerinin gelir düzeylerinin etkili olduğu ve buna bağlı olarak öğrencilerin yaşadıkları sıkıntılarının sosyal adalet algılarını etkilediği görülmektedir. Benzer şekilde Öztürk (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal adaleti eşitlik ve adalet kavramları üzerinden açıklamaya çalıştıkları ve kavramın farklı boyutlarına değinme konusunda sınırlı kaldıkları ortaya konmuştur. Öğrencilerin sosyal adalet kavramına ilişkin yeterli bilgiye sahip oldukları fakat bu konunun içeriği hakkında detaylı bilgiye hâkim olmadıkları görülmektedir. Storms (2012) çalışmasında, verilen eğitimin sonucunda öğrencilerde sosyal adalet ile ilgili farkındalığın oluştuğu ve öğrencilerin sosyal adalet

kavramının içerdiği konular hakkında daha geniş bilgiye sahip olduklarını belirtmektedir. Grant ve diğerleri (2018) çalışmalarında öğrencilere sosyal adaletle ilgili eğitim vermiştir. Öğrencilerin eğitim öncesi ve eğitim sonrası sosyal adalet kavramı ile ilgili algı ve deneyimlerini tespit etmişlerdir. Verilen eğitim sonrasında, öğrencilerin sosyal adalet kavramına ilişkin bakış açılarının, empati düzeylerinin ve topluma hizmet etme anlayışlarının değiştiğini tespit etmiştir.

Sosyal adalet kavramının öğrencilere anımsattıklarına genel olarak bakılırsa; öğrencilerin adaletin, hakların, özgürlüklerin insanlara eşit olarak sunulması, her alanda fırsat eşitliliğinin ve psikolojik ihtiyaçların giderilmesi gibi faktörleri sosyal adaletin tanımına yükledikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyal adalet kavramına yükledikleri anlamların Bell'in (2007) kişiler arasındaki sosyal farklılıkları göz ardı ederek insanların her türlü ihtiyacının eşit olarak sağlanması olarak nitelendirdiği sosyal adalet tanımıyla örtüştüğü görülmektedir. Bursa, (2015)'in araştırmasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu sosyal adalet kavramını adalet, eşitlik, hoşgörü, ayrımcılık, saygı duymak ve insan hakları ile tanımlamasının bu araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal adalet tanımlamalarıyla örtüştüğü görülmektedir. Öztürk (2014) sosyal bilgiler öğretmenleriyle birlikte yapmış olduğu çalışmada; sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal adaleti eşitlik ve adalet kavramları üzerinden açıklamaya çalıştıkları ve kavramın farklı boyutlarına değinme konusunda sınırlı kaldıkları tespitinde bulunmuştur. Öğrencilerin ekonomi alanındaki eşitliğin toplumun diğer alanlarına da yansıtacağı düşüncesi Furman ve Starratt'ın (2002) sosyal adaletin toplumun sosyal ve ekonomik yapısıyla ilişkili olduğu tespitiyle aynıdır. Araştırmanın bu bulgusu Yıldırım'ın (2011) üniversite öğrencilerinin sosyal adaleti, tüm insanların eşit koşullarda yaşamını sürdürebilmesi ve toplum içinde huzurlu ve adil koşullarda yaşama şeklinde algıladıklarını belirttiği bulgusu ile uyumluluk içerisindedir.

Elde edilen araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; öğrencilerin sosyal adalet anlayışlarının ihtiyaçları, aile, okul ve içinde yaşadıkları bazı toplumsal koşullardan etkilendiği ve bu etkilenmenin öğrencilerin sosyal adalet algılarının farklılaşmasına neden olduğu görülmektedir. Kimi öğrencilerin varlıklı bir ailede doğma konusunda şanslı olmalarının ve bu gelir düzeyinin yüksek olma durumunun eğitim ve kişisel gelişim (spor, sanat ve kültürel) alanlarına yansımalarıyla yaşadıkları olumlu deneyimlerini; kimi öğrencilerin de yoksul bir ailede doğmaları nedeni ile genel ihtiyaçlarının ve isteklerinin karşılanmasındaki olumsuz deneyimlerini sosyal adalet kavramı çerçevesinde açıklamaya çalıştığı görülmektedir. Öğrencilerin spor, sanat ve kültürel etkinlik alanlarını önemsemesi ve bu alanların bile maddiyatla ilgili olduğu çıkarımında bulunmaları; öğrencilerin derslerinin yanında spor, sanat ve kültürel faaliyetlere de ihtiyaç duyduklarını ve bu alanları önemstediklerini göstermektedir. Öğrenciler yaşadıkları toplumda bu alanlara katılmak için bile adaletsizliğin olduğu çıkarımında bulunmaktadırlar. Öğrencilerin kendi

deneyimleri doğrultusunda yaşadıkları toplumdaki herkesin sahip oldukları hakları kullanmasının önemli olduğunu dile getirmesi sosyal adalet kavramının bir toplum için ne kadar önemli ve vazgeçilemez olduğunun bilincinde olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan öğrencilerin demokrasi, gelir dağılımındaki ve eğitimdeki eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik ve psikolojik ihtiyaçları sosyal adaletle açıklamaya çalışması Türkiye’de yaşanan en önemli sorunları tespit ettiklerinin göstergesidir. Bu durum öğrencilerin yaşadıkları toplumda var olan sorunların farkında olduğunu ve bu sorunlarla da ilgili olduklarını göstermektedir.

Araştırma, ortaokul öğrencilerinin sosyal adalet algısına ilişkin bazı sonuçlar ortaya koymaktadır. Araştırma sadece ortaokul öğrencilerinin görüşlerine dayandığı için ebeveynlerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşlerini yansıtmamaktadır. Bu sınırlılıklar kapsamında, araştırma sonuçlarına dayalı olarak uygulamaya ve ileride yapılacak araştırmalara ilişkin şunlar önerilebilir:

- Ebeveynlerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin sosyal adalet konusundaki algılarını ortaya çıkarmak için nicel ve nitel araştırmalar yapılabilir.
- Okullarda sosyal bilgiler dersinde sosyal adalet ve sosyal adaletle ilgili kavramların öğretimiyle ilgili deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Öğrenciler, yaşantılarında sosyal adaleti sağlama fırsatlarını fark etmeleri için topluma hizmet projelerine dahil edilebilir.

Summary

Introduction

Every individual who forms a society should be able to tolerate what is different from themselves, and should have the awareness that the individual who is different from them is also a part of this society. For this reason, multicultural societies have started to attach importance to the concept of social justice due to their structure.

It is seen that those working on the concept of social justice bring many definitions to this concept. While Bell (1997) defines social justice as the fair and equitable distribution of all resources in the society, the feeling of safety and security of all individuals in the society, and the ability of individuals to participate freely in democratic processes, Miller (1999) mentioned that social justice includes four concepts: entitlement, legal rights, needs, and equality. McDaniel et al., 2001, express social justice as the equal distribution of existing opportunities to all individuals and the feeling of physical and psychological safety of individuals regardless of gender. While describing social justice, Rosner-Salazar 2003 mentioned that all resources such as health, education, politics, the economy should be used equally by each individual and that inequalities that existed due to class, cultural and ethnic differences, gender, and income level should be eliminated. Speight & Vera, 2004, while defining social justice, emphasized equality in the distribution of the things necessary for a good life, as well as the fair distribution of resources such as income, wealth, and

welfare among the members of society. Tillman et al. (2006) attempted to define social justice as a concept that describes the injustices encountered by individuals who are unable to fully benefit from society's opportunities. According to Blackmore (2009), social justice encompasses several key concepts, including right, equality, inequity, equal opportunity, and positive discrimination. Avant 2016, on the other hand, emphasized the importance of equal opportunities for all individuals, regardless of race, gender, or culture, while explaining social justice. According to Çelebi Öncü and Özenç İra, 2016, social justice is a concept that provides individuals with values such as understanding, cooperation, trust, tolerance, empathy, respect, and honesty. Based on the definitions of social justice and all these concepts mentioned, the concept of social justice will be discussed together with concepts such as justice, economic level, equality, power, authority, democracy, rights and freedoms, and social justice will be explained within the framework of the economy, social life, education, psychological needs, and personal development.

The objective of the research on a quantitative scale is to reveal the effect of various variables on students' social justice awareness levels. The qualitative goal of the study is to determine the opinions of students regarding the concept of social justice. For this general purpose, the quantitative part of the research sought answers to the following questions:

- 1) What are the social justice awareness levels of the students?
- 2) Do students' social justice awareness levels differ by gender?
- 3) What are the social justice awareness levels of students according to their class level?
- 4) What are the levels of social justice awareness of the students according to their father's educational status?
- 5) What are the levels of social justice awareness of the students according to their mother's educational status?
- 6) What are the levels of social justice awareness of the students according to their parents' income levels?

In the qualitative part of the research, students were asked "What comes to your mind when you think of social justice" in the semi-structured interview form.

Method

In this study, a mixed-method, in which quantitative and qualitative research methods are used together, was used in order to reveal the social justice awareness of secondary school students and to determine the factors affecting social justice awareness. Firstly, the survey model, which is a quantitative research method, was used in this study to reveal the social justice awareness levels of secondary school students based on various variables. Secondly, interviews with students were performed in order to collect qualitative data.

In this study, a semi-structured interview form and Social Justice Awareness Scale were used, considering the possibility of finding the answers to certain questions and encountering additional information during the interview. In the collection of quantitative data, the Personal Information Form developed by the researcher and the "Social Justice Awareness Scale" developed by Tarhan (2020) were used. Non-parametric analysis methods such as the Mann Whitney U test and the Kruskal Wallis test were preferred in the quantitative part of this study.

Results

When the research findings are evaluated in general, it is evident that the students' understanding of social justice is influenced by their needs, family, school, and some of the social situations in which they experienced, and this influence leads the students' perceptions of social justice to differ. While some students tried to explain the concept of social justice with the positive experiences they had, as they were lucky to be born in a wealthy family and their high-income level was reflected in the fields of education and personal development (sports, arts, and culture), some students tried to explain it with their negative experiences in meeting their general needs and wishes because they were born in a poor family.

Discussion

The quantitative part of the study revealed that female students had a higher level of social justice awareness than male students. This finding of the study coincides with the conclusion of Yıldırım's (2011) research, which found a significant relationship between gender and perception of justice. The finding that students whose mothers and fathers have higher education levels have higher social justice awareness did not appear in the qualitative part of the study. When the educational levels and occupations of the parents of the interviewed students were evaluated, it was discovered that these factors had no effect on the students' level of social justice awareness. The study found that 8th-grade students had higher levels of social justice awareness than other grade levels. Furthermore, there was a considerable difference in the students' levels of social justice awareness based on their grade level. Although there is a difference in social justice awareness between the three grade levels and the 8th grade, the biggest difference is noticed between the 8th-grade and the 5th-grade (0,18). It is thought that the explanation for the difference derives from the Social Studies Curriculum acquisitions from 5th to 7th grade. While a 5th-grade student encounters 5 social justice acquisitions, an 8th-grade student encounters 15 acquisitions. Among the reasons for this considerable difference is the belief that a fifth-grade student lacks sufficient awareness of social justice, but an eighth-grade student can make stronger conclusions about what social justice entails.

It is evident that students define social justice as equality and injustice, mostly based on the economic components of social justice and their own experiences.

Panthi, Luitel, Belbase (2018) attempted to explain the social justice perceptions of teachers participating in the study with the themes of right, equality, and justice. When the elements that the concept of social justice reminds students are examined in general, it is determined that students place factors such as the equal presentation of justice, rights, freedom to people, and the elimination of equal opportunities and psychological needs in all areas on the definition of social justice. It is seen that most of the social studies teachers who participated in the research of Bursa, (2015) define the concept of social justice with justice, equality, tolerance, discrimination, respect, and human rights, which appears to coincide with the definitions of social justice by the students participating in this research. In his study with social studies teachers, Öztürk (2014) discovered that social studies teachers attempt to describe social justice through the concepts of equality and justice and are limited in addressing different dimensions of the concept.

Pedagogical Implication

The study reveals some findings about secondary school students' perceptions of social justice. Because the study is based solely on the perceptions of secondary school students, it does not represent the perspectives of parents, teachers, or school administrators. Based on the research findings, the following recommendations for practice and future research can be made within the scope of these limitations:

- Quantitative and qualitative research can be conducted to reveal the perceptions of parents, teachers and school administrators on social justice.
- Experimental studies can be conducted on teaching social justice and concepts related to social justice in social studies classes at schools.
- Students can be involved in community service projects to recognize opportunities to achieve social justice in their lives.

Kaynakça

- Alpaslan, E. (2019). *İlkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin eğitimde sosyal adalete ilişkin görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Avant DW. (2016). Using response to intervention/multi-tiered systems of supports to promote social justice in schools. *Journal for Multicultural Education*, 10, 507-20. <https://doi.org/10.1108/JME-06-2015-0019>
- Bell, L. A. (1997). Theoretical foundations for social justice education. In M. Adams, L. Bell, & P. Griffin (Eds.), *Teaching for diversity and social justice: A sourcebook* (ss. 3-15) New York, NY: Routledge.
- Bursa, S. (2015). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal adalet algı ve deneyimleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Bell, L. A. (2007). Theoretical foundations for social justice education. In M. Adams, L. A. Bell, & P. Griffin (Eds.), *Teaching for diversity and social justice* (pp 1–14). New York, NY: Routledge.

- Bettez, S. C. (2008). Social justice activist teaching in the university classroom. Deim, J. & Helfenbein, R. J. (Ed.), *Unsettling Beliefs: Teaching Theory to Teachers* içinde (s. 279-296). Charlotte, NC: Information Age.
- Blackmore J, 2009. Leadership for social justice: a transnational dialogue. *Journal of Research on Leadership Education*, 4, 1-10. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ875405.pdf>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cırık, I. (2015). Psychometric characteristics of the social justice scale's Turkish form and a structural equation modeling. *Eurasian Journal of Educational Research*, 61, 23-44. <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2015.61.2>
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. New York: Sage.
- Crosthwaite, J. M. (2015). Literacy and social justice: Understanding student perceptions and conceptions about literature. UNLV Theses, *Dissertations, Professional Papers, and Capstones*. 2529. <http://dx.doi.org/10.34917/8220097>
- Çelebi Öncü, E. ve Özenç İra, G. (2016). Bir uygulama modeli olarak sınıf içi kurallar ile yaşama yönelik değerler kazandırma. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11, 215-228, Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9944>,
- Demirkaya, H., Ünal, O. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kamu hizmeti motivasyonu algıları ve sosyal adalet idealleri. *Turkish Studies*, 13, 455-474. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13016>
- Elmalı, d. d. (2020). *Sosyal hizmet uzmanlarının kültürlerarası duyarlılık ile çeşitlilik ve sosyal adalet düzeylerinin incelenmesi: sosyal hizmet uzmanları derneği örneği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Furman, G. C. & Starratt, R. J. (2002). Leadership for democratic community in schools. *Yearbook of the National Society for the Study of Education*, 101(1), 105-133.
- Gerdin, G., Lena Larsson, Katarina Schenker, Susanne Linnér, Kjersti Mordal Moen, Knut Westlie, Wayne Smith ve Rod Philpot (2020). Social justice pedagogies in school health and physical education—building relationships, teaching for social cohesion and addressing social inequities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 1-17. doi:10.3390/ijerph17186904
- Grant, C., E., Rye, L., Bassette, L. A., Stuve, M. ve Heneisen, R. (2018). University students' perceptions of social justice: The impact of implementing a summer camp for children with disabilities. *The Journal Of Special Education Apprenticeship*, 7(1), 1-21.
- Gürgen, B. (2017). *Okullarda sosyal adalet algısının incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Osmangazi Üniversitesi.
- Having, K. (2013). Empowering students to promote social justice: A Qualitative Study of Field Instructors' Perceptions and Strategies Field Scholar, 3(2), 1-24.
- İdin, Ş., Aydoğdu, C. (2017). Fen bilimleri öğretmenlerinin sosyal adalet ve eşitlik perspektifinde fen bilimleri eğitimine ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 1328-1349. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2017.17.31178-338834>
- Jefferson, R. E., Grant, C.E., Rye, L., Bassette, L.A., Stuve, M., Heneisen, R. (2018). University students' perceptions of social justice: the impact of implementing a summer camp for children with disabilities. *The Journal Of Special Education Apprenticeship*, 7, 1-21.
- Karacan, H., Bağlıbel, M., Birdak, R. (2015). Sosyal adalet ölçeğinin geliştirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 54-68.
- Koçak, S., Bostancı, A.B. (2019). Sınıf yönetiminde sosyal adalet. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 52, 915-942 <https://doi.org/10.30964/auebfd.597200>
- Kondaççı, Y., Kurtay, M. Z., Oldaç, Y. İ. ve Şenay, H. H. (2016). Türkiye okul müdürlerinin sosyal adalet rolleri. K. Beycioğlu, N. Özer, D. Koşar ve İ. Şahin (Ed.), *Eğitim yönetimi araştırmaları içinde* (ss. 353-361). Ankara: Pegem Akademi.
- Lageson, T. M. (2017). A Qualitative Case Study of Teachers' Perceptions and Practices in Social Justice Education and the Perceived Implications for K-2nd Grade Children (Thesis, Concordia University, St. Paul). Retrieved from https://digitalcommons.csp.edu/cup_commons_grad_edd/125
- Lewis, J. B. (2001). Social justice, social studies, social foundations. *The Social Studies*, 92(5), 189-192.
- Lizzio, A., Keithia Wilson & Veronica Hadaway (2007) University students' perceptions of a fair learning environment: a social justice perspective. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 32:2, 195-213, Doi: 10.1080/02602930600801969
- McDaniel, J. E., Rios, F. A., Necochea, J., Stowell, L. P. and Kritzer, C. F. (2001). Envisioningthearc of socialjustice in middleschools. *Middle School Journal*, 33(1), 28-34.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler programı*. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>
- Miles, M. B., and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Miller, D. (1999). *Principles of Social Justice*. Harvard UniversityPress Cambridge.
- Örs, M. (2019). Ebe ve hemşirelerin sosyal adaletle ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1606-1619. <https://doi.org/10.30569/adiyamansaglik.588511>
- Öztürk, F. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel eğitim bilgi, deneyim ve uygulamaları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Panthi, R.K., Luitel, B.C., and Belbase, S. (2018). Teachers' perception of social justice in mathematics classrooms. *Redimat*, 7(1), 7-37. doi: <http://dx.doi.org/10.17583/redimat.2018.2707>
- Patrick, J. J. (2003). The civic mission of schools: Key ideas in a research-based report on civic education in the United States. *Eric Digest*, 1-7.
- Polat, S. (2007). *Eğitim politikalarının sosyal adalet açısından sonuçları konusunda yönetici ve öğretmen görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Pulla, V., Baikady, R. (2017). Social work students' perceptions of peace and social justice. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 3(1), 87-104.
- Rosner-Salazar, T. A. (2003). Multicultural service-learning and community-basedresearch as a model approachtopromotesocialjustice. *SocialJustice*, 30(4), 64-76.
- Serafimovska, E., Markovikj, M. (2018). Motive for social justice and students activism at university level. *European Journal of Social Science Education and Research* 5(3),172-184.

- Shyman, E., Lisa, S. J. (2017). Perceptions of Social Justice and Attitudes toward Inclusive Education among Pre-Service Teachers in the USA. *A Brief Report of an Exploratory Study*, 1, 96-100 Doi: 10.19080/GJIDD.2017.01.555575
- Speight, S. L. And Vera, E. M. (2004). A SocialJustice agenda: Ready, or not? *The Counseling Psychologist*, 32 (1), 109-118.
- Stauss K, Koh E, Collie M, 2018. Comparing the effectiveness of an online human diversity course to face-to-face instruction. *Journal of Social Work Education*, 54, 492-505. <http://dx.doi.org/10.1080/10437797.2018.1434432>
- Storms, S. B. (2012). Preparing students for social action in a social justice education course: what works? *Equity & Excellence in Education*, 45(4), 547-560. doi: 10.1080/10665684.2012.719424.
- Tarhan, Ö. (2021). Development of social justice awareness scale: Exploratory (AFA) and confirmatory (CFA) factor analysis. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 8(3). 1-18.
- Tillman, L. C., Brown, K., Jones, F. C. ve Gonzalez, M. L. (2006). Transformative leadership for social justice: Concluding thoughts. *Journal of School Leadership*, 16(2), 207-209.
- Tomul, E. (2009). İlköğretim okullarındaki sosyal adalet uygulamalarına ilişkin yönetici görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 126-137.
- Wade, R. C. (2007). *Social studies for social justice: teaching strategies for the elementary classroom*. New York: Teachers College Press.
- Wexler, L. J. (2021): Learning about social justice through literature circles. *Action in Teacher Education*, 43(4), 464-478. doi: 10.1080/01626620.2021.1913258
- Yıldırım, F. (2011). Üniversite gençliği Sosyal Adaletten ne anlıyor? Sosyal adalet ilkelerinin sosyal adalet algısı üzerindeki etkisi. *Aile ve Toplum*, 12(7), 113-124.